

Sosyal Hızlanma Teorisi Bağlamında Zaman Kavramı*

Metin Düz | ORCID: [0009-0002-9118-8848](https://orcid.org/0009-0002-9118-8848) | metinduztma@gmail.com

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,
Doktora Öğrencisi, Ankara, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05mskc574>

Öz

Günümüzde teknolojik gelişmeyle birlikte insanların yaşam hızı belirgin biçimde artmıştır. Bu çalışmanın amacı, buhar makinesinin icadı ve takip eden endüstri devrimi ile başlayan sanayi toplumu sürecinde ulaşım, iletişim ve üretimin artması ve dijitalleşme ile birlikte, toplumsal değişimin hızlanması ve kişilerin yaşam hızındaki artmanın, Hartmut Rosa'nın geliştirdiği sosyal hızlanma teorisi bağlamında ele alınmasıdır. Mekanik saat zamanının alanına ağ zamanının nasıl müdahalede bulunduğu ve alanını nasıl genişlettiği ifade edilecektir. Bu çalışmada birbirleriyle bağlantılı üç kitap ve yazarlarının fikir ve düşünceleri ışığında hızlanma ve zaman kavramı literatür taraması yöntemi ile incelenecektir. Bu kitaplardan birincisi Hartmut Rosa (2013)'nin "Sosyal Hızlanma Modernizmin Yeni Teorisi" adlı kitabı, ikincisi Hartmut Rosa ve William E.Scheuerman (2009) tarafından derlenen "Yüksek Hızlı Toplum Sosyal Hızlanma, Güç ve Modernlik" adlı kitap ve son olarak Robert Hassan tarafından 2009 yılında kaleme alınan "Hız İmparatorlukları Toplum ve Siyasetin Hızlanması ve Zaman" adlı eserdir. Hızlanma ve zaman konusunu kaleme alan yazarların fikir ve düşüncelerinden örnekler verilerek ilk zaman imparatorluğu olan mekanik saatin yanında, ikinci zaman imparatorluğu olarak gelişen ağ zamanıyla birlikte, çoklu zamanın (ikiz zamanın) egemen olduğu bir zamanda yaşanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Hızlanma, Toplumsal Değişimin Hızlanması, Yaşam Hızının Artması, Atalet, Zaman, Ağ Zamanı.

Atıf Bilgisi

Düz, M. (2024). Sosyal Hızlanma Teorisi Bağlamında Zaman Kavramı. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 4(7), 134-169. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10715821>

Geliş Tarihi	20.11.2023
Kabul Tarihi	27.02.2024
Yayın Tarihi	28.02.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme *Bu çalışma Prof. Dr. Muharrem Çetin danışmanlığında 2024 tarihinde tamamladığımız “Sosyal Hızlanma Teorisi Kapsamında Zaman Kavramı ve Yaşam Hızı: Dijital Kuşaklar Üzerine Bir Analiz” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.
Etik Beyan	Bu çalışma “Sosyal Hızlanma Teorisi Kapsamında Zaman Kavramı ve Yaşam Hızı: Dijital Kuşaklar Üzerine Bir Analiz” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	admin@turkiyemediyakaademisi.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Time Concept in the Context of Social Acceleration Theory*

Metin Düz | ORCID: [0009-0002-9118-8848](https://orcid.org/0009-0002-9118-8848) | metinduztma@gmail.com

Hacı Bayram Veli University, Institute of Social Sciences, Department of Public Relations and Publicity, PhD Student, Ankara, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05mskc574>

Abstract

Nowadays, with technological development, people's pace of life has increased significantly. The aim of this study is to examine the acceleration of social change and the increase in the pace of life of people, along with the increase in transportation, communication and production and digitalization, in the industrial society process that started with the invention of the steam engine and the subsequent industrial revolution, in the context of the social acceleration theory developed by Hartmut Rosa. It will be expressed how network time intervenes in the field of mechanical clock time and how it expands its field. In this study, the concepts of acceleration and time will be examined by literature review in the light of three interconnected books and the ideas and thoughts of their authors. The first of these books is the book titled "Social Acceleration A New Theory Of Modernity" by Hartmut Rosa (2013), the second is the book titled "High Speed Society, Social Acceleration, Power and Modernity" compiled by Hartmut Rosa and William E.Scheuerman (2009) and the last one is Robert It is the work titled "Empires of Speed, Acceleration of Society and Politics, and Time", written by Hassan in 2009. By giving examples from the ideas and thoughts of the authors who wrote about acceleration and time, we are living in a time when multiple time (twin time) dominates, along with the mechanical clock, which was the first time empire, and the network time, which developed as the second time empire.

Keywords

Social Acceleration, Acceleration of Social Change, Increased Pace of Life, Inertia, Time, Network Time.

Citation

Düz, M. (2024). Sosyal Hızlanma Teorisi Bağlamında Zaman Kavramı. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 4(7), 134-169. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10715821>

Date of Submission	20.11.2023
Date of Acceptance	27.02.2024
Date of Publication	28.02.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External * This article is extracted from my master thesis/doctorate dissertation entitled “Sosyal Hızlanma Teorisi Kapsamında Zaman Kavramı ve Yaşam Hızı: Dijital Kuşaklar Üzerine Bir Analiz”, supervised by Prof. Dr. Muharrem Çetin (Ph.D. Dissertation, Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara/Türkiye, 2024).
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	admin@turkiyemedyaakademisi.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Alman sosyolog ve filozof Hartmut Rosa (2013)'nın “Sosyal Hızlanma Modernizmin Yeni Teorisi” adlı kitabında amacı, sistematik bir toplumsal hızlanma teorisinin ana hatlarını ortaya koymaktır. Rosa'nın ortaya koyduğu modern toplumdaki üç temel hızlanma türü teknik hızlanma, toplumsal değişimin hızlanması ve yaşam hızının artması içsel olarak birbirleriyle ilişkilidir. Rosa, bu ilişkiselliği “hızlanma çemberi” olarak nitelemektedir. Bunun yanında hızlanma çemberine daha fazla enerji enjekte eden, harici bir sürücü ya da motorlar, hızlanma biçimlerinin iç etkileşimi ile birleştiğinde, sonuç kendi başına bir yaşam sürüp dönen bir hızlanma spiraledir. Hızlanma süreçlerine tereddüt, gecikme ve yavaşlama eğilimleri eşlik eder, böylece zaman yapılarındaki bu değişikliklerin her zaman karşılıklı ilişkinin karmaşık tezahürleri olarak yorumlanması gerekir. Bu beş yavaşlama veya atalet kategorisi hız için doğal sınırlar, deklarasyon adaları, işlevsiz yan etki gibi yavaşlama, bir hızlanma stratejisi olarak yavaşlatma, yapısal ve kültürel değişmezliktir. Hartmut Rosa ve William E.Scheuerman (2009) tarafından derlenen “Yüksek Hızlı Toplum Sosyal Hızlanma, Güç ve Modernlik” adlı kitapta politika, ekonomi, kültür ve toplumdaki hızlanma süreçleri genel olarak incelenmiştir. Sosyal aktivitenin sürekli değişen sınırlarının çerçevesi neden ve nasıl daha fazla insan varlığının birçok yönünü şekillendirdiğine odaklanıp olası yanıtlar önerilmiştir. Yine medya teknolojileri, politika ve zamanın sosyal teorisi kesişimlerinde geniş çaplı yayınlar yapan Robert Hassan tarafından 2009 yılında kaleme alınan “Hız İmparatorlukları Toplum ve Siyasetin Hızlanması ve Zaman” adlı eserde savunulan düşüncelere bakılacaktır. İki zamansal imparatorluğun modern ve şimdi postmodern ekonomilerimizin ve toplumlarımızın sakinlerine hükmettiğini 'ağ toplumu' ve 'ağ zamanı' içeren her yerde bulunan bir bilgi ağı üzerine tartışmıştır. Kitap, yüksek hızlı ağa bağlı bir toplum bağlamında liberal demokratik siyasetin doğası, rolü ve işlevi ile ilgilidir.

Küresel ağların artık saatin zamansal âleminin yanında var olan alternatif bir zamansal alan oluşturduğu açıktır. Bu, teknolojik zamanın çift yapısı (Hassan, 2009, s.95) içinde yaşandığı anlamına gelir. Bir kısmı, Newton mekaniğinin mantıksal ve doğrusal zamanına dayanan ve modernite, Aydınlanma bilimi ve sanayiciliğin hayallerini mümkün kılan saatin kısmıdır. Diğeri, ikili sayıların katı mantığına da dayanan, ancak hıza ve neoliberal rekabetin irrasyonel ilkelerine bağlı olması nedeniyle planlanmamış, örgütlenmemiş ve düzensiz bir şekilde büyüyen ağın zamanıdır.

Zamanın bir fonksiyonu olarak hız bireylerin hayatını doldurur ve içinde yaşanan dünyayı şekillendirmeye yardımcı olmaktadır. İlk Hız İmparatorluğu insanların, kültürlerin ve toplumların yaşamlarında saatin hâkimiyetinin zirvesini temsil etmiştir. Bugün, neoliberal küreselleşme ve bilgi teknolojisi devrimi, hızla ikinci Hız İmparatorluğunu (Hassan, 2009, s.15) yaratmıştır. Bu yeni zaman deneyimine 'ağ zamanı' denir. Giderek daha fazla ağa bağlanıldığında, saatin öneminin göreceli ölümü artmaktadır. Aslında bilgisayar evi kolonileştirmiş ve ağa bağlı yaşamın başka bir işlevi haline getirmek için televizyonu

kendi içine dâhil etmiştir. Manuel Castells, ağa bağlı toplumu ekonomik, politik ve sembolik hayata hâkim olan süreçlerin ifadesi olan akışlardan biri olarak görmektedir. Zaman duyulara görünmez ve tek bir zaman değil ama çeşitli zamanlar vardır.

Günümüzde yüz milyonlarca insan, iş ve boş zamanlarında, kamusal ve özel yaşamlarında mekanik saatin gittikçe daha az ilgisi olan dijital bir alanda yaşamaktadır. Önemli olan hız, bağlantı ve esnekliktir. İnternette üç kişinin görüntülü telefon görüşmesi yapması düşünüldüğünde biri için gece yarısı, diğeri için öğleden sonra, başka biri için kahvaltı zamanı olabilir. Ancak konuşma ağ zamanında gerçekleşir. O zaman ağa girildiğinde yapılan şey modernist mekânın ve zamanın “normal” yönetim dinamiklerini değiştirmektir. Böylece zihnin ve bedeninin zaman ve mekânı potansiyel olarak deneyimleme biçimi değişmektedir. Zamanı algılamak için hiçbir duyu organı yoktur.

Ahmet Haşim’in söylediği gibi “Çölde yolunu şaşırınlar gibi biz şimdi zaman içinde kaybolmuş kimseleriz” (Ayvazoğlu, 2001, s.35). Castells’in ifadelerinde geçen “ağ zamanı” mekanik saat zamanını yeni gelişen iletişim teknolojileri sayesinde fethetmeye ve kendi alanını genişletmeye her geçen gün devam etmektedir. Başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere etkisini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir. Sanayileşme ile birlikte yaşamın tam merkezine yerleşen mekanik saat zamanı artık etkisini kapitalist düzende ve neoliberal ekonomik sistemde “post” (post-kapitalist, post-modern, post-endüstriyel) tabir edilen yeni yapılarla kaybetmeye mahkûm gibi durmaktadır. Özellikle siber uzamda zamanın ve mekânın önemini kaybetmesiyle, ağ zamanında Castells’in “zamansız zaman” kavramıyla birlikte, toplumsal düzen yeni bir şekil almakta ve kişiler şimdiki zamanın baskın doğasıyla birlikte siber uzamda geçmişi şimdiki zamanda yaşamaktadır. Zamandan ve yerden bağımsız olarak kişiler eşanlı ve peş peşe devam eden parçalanmış olayları, birlikte, bir bütün olarak algılamaya başlamıştır. Ağ zamanı, siber uzamda, sosyal medya uygulamalarında, değişen toplumsal düzene paralel olarak kendi zamansız zamanını yaratmıştır. Bu yeni zaman algısı kişileri, toplumu ve üretim ile tüketim kalıplarını değiştirmeye zorlamıştır. Ağın zamanı sanayi devrimleri ile birlikte insan hayatının gündelik yaşamında ve çalışma hayatında baskın unsur haline gelen mekanik saatin zamanını ve kurallarını sahip olduğu hızı ile değiştirmektedir.

1. Olgusal Olarak Zaman ve Hız

Jeremy Rifkin, Homo sapiensi, “zaman bağımlı” tek hayvan olarak tanımlamıştır. “Benliğimize ve dünyaya yönelik tüm algılarımıza, zamanı düşünme, ifade etme, kullanma ve uygulama biçimlerimiz aracılık eder” diye açıklamıştır (Levine, 2013, s.106). Mario Radovan geleneksel zaman kavramını şu şekilde sunar: “Fiziksel dünya akan bir nehirdir: zaman, bu akışın miktarı ve yoğunluğunun ölçüsüdür” (Çalıcı, 2020, s.38). Bu sebeple insan yaşamının yapısını ve kalitesini incelemenin bir yolu zamansal kalıplara odaklanmaktır. Zamansal yapılar toplumun mikro ve makro düzeyleri arasında da bağlantı kurar (Rosa, 2022a, s.10). Bu yüzden insan bir zaman içinde ve zamana göre belirlediği bir hayatı yaşamaktadır. İnsanın içinde kendini bulduğu bu zamanı anlaması, yorumlaması ve kendi

yaşadığı zamanın üzerine çıkıp, zaman üzerine konuşması kolay değildir (Ceyhan Çoştu, 2015, s.viii). Bununla birlikte ölçümlerle belirlenmiş bir zamanın içinde hayatını programlıyor gibi görünse de insan en çok zihninde yaşar zamanı. Zihin zamanla, zaman da zihinle inşa olur (Çoştu, 2015, s.152).

Zamanı bu şekilde tanımladıktan sonra hızın işlevi hakkında düşünülmesinde fayda olduğu değerlendirilmektedir. Zamanın bir fonksiyonu olarak hız hayatlarımızı doldurur ve içinde yaşadığımız dünyayı şekillendirmeye yardımcı olur. Reinhart Koselleck gibi tarihçilerin savunduğu gibi, genel bir hız alma duygusu en azından on sekizinci yüzyılın ortalarından beri modern topluma eşlik etmektedir (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.77-78). İletişim ve üretimde yeni teknolojilerin geliştirilmesiyle beraber hızlanma zamandan daha fazla tasarruf edilmesini sağladığı halde tüm bu ilerlemelere rağmen hiçbir şeye vakit bulamayacak kadar yoğunuz (Kulak, 2022). Bu konu Modernitenin önemli paradokslarından biridir. Hız İmparatorluğu, hızlanma ve neoliberal küreselleşmeye yönelik teknolojik sistemlere dayanan bir imparatorluktur. Çoğunlukla bu sosyal hızlanma kabul edilmiş ve yaşamın hızına ayak uydurulmaya çalışılmıştır (Hassan, 2009, s.17). Hızı anlayabilmek için moderniteyi kavramak gerekir.

Sanayileşmeyle birlikte insan hayatında önemli bir yer tutan modernite Peter Conrad'ın etkili formülü ile zamanın hızlanmasıyla ilgilidir (Rosa, 2013, s.299). Bir toplum, eğer kurumsal statükosunu korumak için istikrarlı (ekonomik) büyüme, (teknik) hızlanma ve (kültürel) inovasyon gerektiriyorsa, yani kendisini ancak dinamik olarak istikrara kavuşturabiliyorsa mederndir (Rosa, 2022b, s.18). Modernitenin statik ve dinamiklerinin anlaşılması için temel soru, sosyal hızlanmanın ve toplumsal kristalleşmenin hem kültürel hem de yapısal düzeylerde nasıl kavranılacağıdır (Rosa, 2013, s.60). Kültürel ve yapısal olarak hızlanma olgusuyla ilgilenen yazarlar olmuştur. Bunlardan Paul Virilio'nun çalışması, örneğin, teknolojik hızlanma görüngüleri etrafında daireler çizerken, Hermann Lübbe veya Matthias Eberling sosyal değişimin hızlanması üzerinde yoğunlaşırken, Georg Simmel veya Robert Levine yaşam hızının artmasıyla ilgilenmiştir (Rosa, 2013, s.65). Bunların dışında hızlanma konusunda çalışmalar yapan Alman Sosyolog Hartmut Rosa “Sosyal Hızlanma Modernizmin Yeni Teorisi” adlı kitabında modernleşmeyi, kültürün dört temel boyutunda klasik sosyolojik düşünürlerin, kişilik yapıları, sosyal yapılar ve toplumun doğa ile ilişkisini analiz ettiğini değerlendiriyor. Bu modernliği Rosa, sırasıyla rasyonalizasyon (Weber, 1946), bireyselleşme (Simmel, 2004), fonksiyonel farklılaşma (Durkheim, 1995) ve doğanın evcilleştirilmesi (Marx, 1976) olarak görmüştür. Dünyanın dört bölgesinden otuz bir farklı ülkede büyük şehirlerin yaşam hızının ölçüldüğü bir çalışmada, sosyolog Robert Levine ve ekibi, ölçümler yapmıştır (Levine 2006, ss.8–9). Zaman kullanımı ve gündelik yaşamın hızı konusunda Robinson ve Geoffrey (Robinson and Geoffrey, 1999) çalışmalar yapmışlardır. Yavaş aktivitelerin daha hızlı olanlarla değiştirilmesini önermişlerdir. Serdar Nerse sosyal hızlanma ve çalışma hayatı arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Nerse, 2021). Kurmuş ve Topal (2021) uykunun ikircikli konumu sosyal

hızlanmayı incelemiştir. Mermutlu (2018) hız semptomlarını yorumlamıştır. Al (2022) iletişim araçlarında hızlanma olgusunu telgraf ve Twitter üzerinden çalışmıştır.

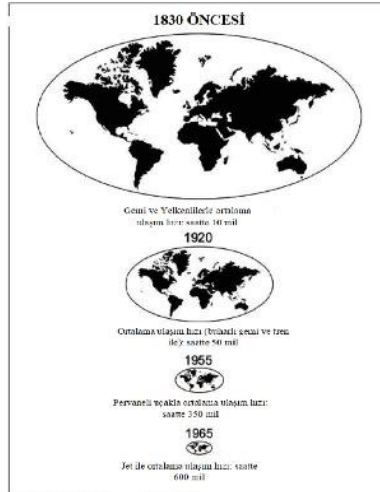
Birçok bakımdan, geç modern dünya giderek daha fazla kontrol edilemez, öngörülemez ve belirsiz hale gelmektedir (Rosa, 2022b, s.115). Geç-modern dönemde sosyal hayatın ritmi, yaygın kanaat uyarınca, onun hiçbir bileşenine indirgenemeyecek şekilde bir bütün olarak hızlanmıştır ve her bir bileşeninde bu hızlanma kendini değişen ölçülerde ve şekillerde göstermektedir (Mermutlu, 2018, s.246). Zaman ile birlikte düşünüldüğünde hızlanma konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir. Rosa'nın ifadesiyle bugün bir teori olarak tanımlanmış hiçbir sosyal-bilimsel hızlanma kavramı yoktur (2013, s.26). Her şeyden önce hız tanımlanmaya çalışıldığında, birim zaman başına niceliklerin veya miktarın artması hızlanmanın en soyut ve genelleşmiş tanımı olabilir. Ölçülen miktar kat edilen mesafe, iletilen toplam mesaj sayısı, üretilen mal miktarı veya çalışma süresi başına iş sayısı veya yıllık ortaklardaki değişiklik veya birim başına eylem bölümleri ölçülebilir (Rosa, 2013, ss.50, 65). William E. Scheuerman, olgusal açıdan taşıdığı kritik öneme atfen, “(y)eni yüzyılın başlangıcında insanlık durumunu anlamaya yönelen herhangi bir girişim, işe hızın sosyal tecrübesi ile başlamalıdır”, diye yazar (Scheuerman, 2004, s.1; Gane, 2006, s.32). Sanayinin gelişimiyle birlikte hız, ulaşım ve iletişimin hızlanmasını içerir, yoğunluk artışları birim zaman başına işlem sayısının artmasıdır (Rosa, 2013, s.215).

Bununla birlikte hız, hızlanma, ivedilik, momentum ya da hangi ismi seçersek seçelim, dinamikleri kültür ve toplumu olağanüstü derecede zorlar (Hassan, 2009, s.19). Breur'un bakışıyla “Tarih, kültür, toplum, yaşamın hızı ve hatta zamanın kendisi hızlanıyor” (1998, s.309). Modernliğin vaadi, bilimsel, teknolojik ve sosyal ilerlemenin maddi, sosyal ve politik özgürlüğü herkes için kullanılabilir hale getireceğine inanılmasıdır. İlerleme ve hızlanma başından beri tartışılmaz bir şekilde birbirine bağlandı ve ikisinin de durdurulamaz olduğu düşünülmüyordu (Rosa, 2013, ss.321-322). Modern ortamlar ve deneyimler, coğrafya ve etnisite, sınıf ve milliyet, din ve ideolojinin tüm sınırlarını aştı: hepimizi sürekli bir parçalanma ve yenilenme, mücadele ve çelişki, belirsizlik ve kederden mahrum bırakıyor. Marx modern olmayı “katı olan her şeyin havaya eridiği” (Conrad 1999, s.9 ve Berman 1988) bir evrenin parçası olmaktır demiştir. İlerleme ve hızlanma mantığını kavramada hız kültürü önemli bir yer tutar. Hız kültürü, küreselleşme, neoliberalizm ve bilgi teknolojilerinin etkileşimlerinden kaynaklanan bir kültürdür. İş ile eğlence, özelle kamu, gündüz ve gece, fizikselin yanında sanal arasında giderek ayırım yapmayan bir kültürdür (Hassan, 2009, ss.23-24). Hızlanma kültürel, etik, psikolojik, politik ve hatta ekolojik sonuçlara sahiptir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.10). Demiryollarının ortaya çıktığı anda, sosyal yorumcular hızlanmanın mesafeyi sıkıştırdığını ve hatta yok ettiğini belirtti. İnternet çağında, mekânsal konum bazen tamamen alakasız görünmektedir (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.10-11). Aslında internette bilginin gönderildiği veya istendiği zaman kaydedilir ancak yer kaydedilmez (Rosa, 2013, s.101). Hızlanmanın güç kazandığı ve artarak devam ettiği sanayi öncesi dönemlerden itibaren hızın daha yakından algılanmaya başladığı söylenebilir. Hızın yükselişi gerçek bir şoku ve birçok zorluğu ortaya çıkardı.

Daha önce atlar, rüzgâr veya su ile başarılan şey şimdi makineler tarafından yapıldı. Doğaya bağlı bir hareket zamanından, teknoloji yoluyla yönetilebilir bir zamana geçişin tarif edilmesi kesinlikle zordu. Bir saatte yirmi dört kilometre hızla insanlar, bagajlar, yükler ve hatta atlar da dâhil olmak üzere herşeyi vagon bir yerden diğerine taşıyordu (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.114-115). Hızlanmayı mekanik olarak ölçen saat onu sembolize edemedi. Hızlanmayı sembolize etmeyi mümkün kılan demiryolu ve metaforikleriydi: Marx devrimden tarihin saati değil, “tarihin lokomotif” olarak bahsetmişti (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.119). Hızlanma için en tanıdık ortaya çıkan kıstas, mekânın kaybolmasıydı. Brockhaus der Gegenwart 1838’de bir makalesinde, demiryolunun doğasını şöyle tanımladı: “şeyleri zamana yaklaştırarak mekânsal ayrımları aşıyor. Böylece, tüm alanlar sadece zaman sayesinde onlardan geçilmesi gereken mesafelerdir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.121). Bu bakış açısıyla “Demiryolları Avrupa’yı yaklaşık olarak Almanya'nın büyüklüğüne indirmiştir” (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.122). Zamana karşı büyük bir yarışın olduğu Neoliberalizmde hızın ayrı bir önemi vardır.

Her durumda bir şey ne kadar hızlı yapılırsa o kadar iyi olur. Neoliberal ekonomistler ve politikacılar için hız verimli olmaktır. Verimli olmak da esnek olmak zorundadır. Zaman geldiğinde fiziksel, bilişsel, psikolojik ve mecazi olarak “hızlı hareket edebilmek”. Bu, işi sık sık değiştirme esnekliği, kişinin iş yapma şekline ilişkin esneklik, görüşlerde esneklik, fiziksel konumla ilgili esneklik, hatta fiziksel görünüşün ve öz kimliğin nasıl inşa edildiğidir. Verimli ve esnek olmak, hızla hareket edebilmektir (Hassan, 2009, ss.19-20). Hızlanmanın ulaşımında kat ettiği mesafeler arttıkça ivmelenme kendini göstermeye başladı. Bu süreçte insanın metabolik hızının çok üzerinde bir hıza erişildi.

Amerika Birleşik Devletleri'nin batı kıyısına doğudan yolculuk on sekizinci yüzyılda yürüyerek iki yıl alırdı; on dokuzuncu yüzyılda posta arabası tarafından dört ay; yirminci yüzyılın başında demiryolu ile dört gün ve yirminci yüzyılın sonuna doğru hava yolu ile dört saatten azdı. Bu, demiryolunun kırsal alanı ilk dönüştürdüğü zaman olduğu gibi, bir önsezi duygusu yarattı. Sonuç olarak, zaman ve mekân tam anlamıyla sıkıştırılmış görünür (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.187). Yine bir örnek vermek gerekirse 1940'ların başında, Paris sınırdan altı günlük bir yürüyüş, üç saatlik bir sürüş ve uçakla bir saat idi (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.208). Hızlanma deneyimi bugün çok önemli ve zamanın neredeyse her popüler ve akademik teşhisinde izini bıraktı. Daha hızlı arabalar, daha hızlı trenler, daha hızlı uçaklar. Ulaşımında meydana gelen bu büyük değişimler insanları ister istemez iletişimde de daha hızlı olmaya sevk etti. Bununla birlikte, kitle iletişim araçlarındaki hızlanmanın analizi ile ses ve görüntü teknolojilerinde sağlanan gelişmeler neticesinde televizyonda siyasi konuşmaya ayrılan süre 1968'de 42,3 saniyeden 1990'larda sadece dokuz saniyeye düştü. Norveçli antropolog Thomas Eriksen'in gözlemlendiği gibi, “hızlanma hem bilgi üretimini hem de çağdaş kültürdeki düşünce biçimini etkiledi” (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.294). Gelişen endüstri ve sanayileşmeyle birlikte hızın fonksiyonlarını anlamak için kafa yoran bilim insanları bir hızlanma teorisi geliştirmek amacıyla çok mücadele verdi.

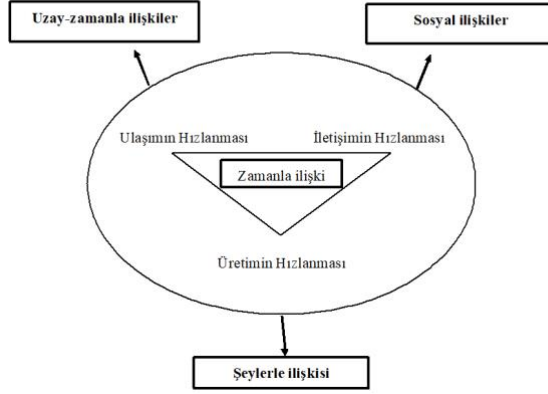
Toplumsal hızlanma eğilimi bir bütün olarak yapısal ve kültürel konfigürasyonla ilgilidir. Toplumsal hızlanma, mekân ve zaman, kişinin çevresini (nesnel dünya) insanlara (sosyal dünya) ve kişinin kendisine (öznel dünya) bağlar (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.17). Rosa'nın yaklaşımıyla hızlanma teknolojileri konusunda kültürel savaş tarihinden üç sistematik sonuç çıkarılabilir: İlk olarak, teknolojik hızlanma süreci yavaşlatabilecek engellerle, dirençlerle ve karşı hareketlerle karşılaşır, ikincisi, hemen hemen her hızlanma artışı, kural olarak, yavaşlama çağrısı söylemi takip eder. Üçüncüsü, bu kültür savaşlarının her biri şimdiye kadar hızlandırıcıların zaferiyle sona ermiştir (Rosa, 2013, s.41). Teknolojik hızlanmanın amacı daha hızlı gitme isteğidir. Bu arzunun kaynağı, aynı zamanda kapitalizmin de ahlakını oluşturan Max Weber'in (1930) “protestan ahlakı”dır. Bu görüşe göre kaybedilen bir saniye ilelebet ikinci bir kayıptır ve zaman kaybı ilk ve tüm günahların en ölümcülüdür (Rosa, 2013, ss.49-50). Protestan ahlakının ve kapitalist ahlakın kategorik zorunluluğu zamanı mümkün olduğunca verimli kullanmak, zaman veya boşluğu israfı sistematik olarak ortadan kaldırmak ve zamanın nasıl harcandığına dair kesin bir hesap vermektir. Yaşamın modern tutumunun bu perspektiften bakıldığında, zaman disiplini, yapısal bir sonuçtan çok, kapitalizmin kültürel bir varsayımı gibi görünmektedir. Bununla birlikte, bir toplumsal hızlanma teorisinin başlangıç noktalarını araştırmak bağlamında, her şeyden önce, sanayi devriminin başlamasından bugüne kadar üçlü bir hızlanma yaşanmıştır. Bunlar teknolojik hızlanma, toplumsal değişimin hızlanması ve yaşam hızının artmasıdır. Bu hızlanma boyutları incelendiğinde konu daha iyi kavranacaktır.

2. Sosyal Hızlanmanın Üç Boyutu

Peter Conrad (1999, s.9) büyük hacimli kültürel tarihinde “Modernite, zamanın hızlanması hakkındadır” demiş ve Thomas H. Eriksen (2001, s.1599) açıkça “Modernite hızdır” tanımını yapmıştır (Rosa, 2022a, s.16). Hartmut Rosa modernitenin temel unsurlarından biri haline gelen bu “hızlandırılmış” yaşam biçimlerinin kaynağına girip insanlığın geldiği hız ve yabancılaşma noktasında analitik bir çerçeve çizmiştir (Kulak, 2022). Rosa’ya göre geç modern toplumlarda insani ızdırabın kaynağı, dolayısıyla iyi bir hayat ve kendini gerçekleştirmenin önünde engel oluşturan, dolayısıyla yabancılaşmaya neden olan durum “sosyal hızlanma”dır. Modern toplumlar büyüme ve hızlanma yoluyla stabilizasyonlarını sağlarlar (Rosa, 2021, s.65’den akt. Savaşçın, 2023, s.123). Modern toplumda hızlanmanın üç biçiminin ilki teknolojik hızlanma, ikincisi toplumsal değişimin hızlanması ve son olarak da yaşam hızının artmasıdır. Modern toplumsal yaşamın temposunda artışın kaynağı: Ulaşım, iletişim ve üretimde kendini gösteren teknolojik hızlanma, kültürel bilgiye, sosyal kurumlara ve kişisel ilişkilere yansıyan sosyal değişimin hızlanması ve teknolojik değişimin bireyin boş zamanını artırması gerektiği beklentisine rağmen gerçekleşen yaşam hızındaki artmadır. Sırasıyla bu hızlanma görüngüleri analiz edildiğinde Rosa’nın sosyal hızlanma teorisi daha açıklayıcı ve anlaşılır olacaktır. Bazı gözlemciler aslında modernitede her şeyin hızlanmış görüldüğünü ifade etmişlerdir. Ancak zaman anlamlı bir şekilde hızlanamaz ve sosyal hayattaki tüm süreçler de hızlanamaz, bir saat bir saattir ve bir gün bir gündür (Rosa, 2022a). Rosa’nın sosyal hızlanma teorisi üç biçimi teknolojik hızlanma, toplumsal değişimin hızlanması ve yaşam hızının artmasıdır. Teknik hızlanma olarak da söylenebilen teknolojik hızlanma nicel verilerle ölçülmesi en kolay olan görüngüdür.

2.1. Teknolojik Hızlanma

İlk, en belirgin ve ölçülebilir hızlanma biçimi, “teknolojik hızlanma” olarak tanımlanabilen kasıtlı, hedefe yönelik ulaştırma, iletişim ve üretim süreçlerinin kasıtlı hızlandırılmasıdır. Böylece, iletişim hızının 107, kişisel ulaşım hızının 102 ve veri işleme hızının 106 oranında (Geibler, 1999, s.89) arttığı ifade edilmiştir (Rosa, 2022a, s.19; Rosa, 2013, s.71; Rosa ve Scheurman, 2009, s.82). Ulaşım, iletişim ve üretimin teknolojik hızlanmasının tüm bu biçimleri, yaşam dünyasını ve günlük kültürü zaman zaman şok edici ve travmatik bir şekilde değiştirmiştir. Teknik ve her şeyden önce teknolojik hızlanmanın sosyal değişimin güçlü bir itici gücü olduğu inkâr edilemez bir şekilde açıktır. Toplumun dinamizasyonu tezi için, ortalama hızlardaki artış, en yüksek hızlardan çok daha önemlidir. Mekânın önceliğinin zamanın önceliğine dönüştürülmesine, hareketin hızlanması neden olmuştur. Teknik hızlanma, insanların, malların, mesajların dünyadaki sadece daha hızlı hareketine değil, aynı zamanda malların daha hızlı üretimine, maddenin ve enerjinin daha hızlı dönüşümüne ve hizmetlerin hızlanmasına neden olmuştur (Heylighen 2001, s.2; Geißler 1999, s.89).

Görsel 2. Teknik Hızlanma ve Dünya ile İlişkilerinin Dönüşümü (Rosa, 2013, s.104)

Üretim devrimi teknolojik devrimin önemli bir ayağını oluşturur. Virilio tarafından “dromolojik” bir devrim olarak yorumlanan sanayi devrimi üretim hızlarının bir devrimidir, dijital devrim de devam eden bir devrimdir (Rosa, 2013, s.73). Virilio’nun hız artışı bilimi olarak “dromoloji” kurma çağrısı ve girişimi “insan ve hayvan bedenlerinin metabolik” hızının yerini yeni, gittikçe artan bir “teknolojik” hız ile değiştiren “dromokratik devrim” dir (Virilio 2006). Ancak Virilio hızlanmayı sadece teknolojik hızlanma olarak algılamıştır ve hızlanmanın diğer iki analitik bağımsız yönü, sosyal değişim ve yaşam hızı için kategorik bir yer bırakmaz (Rosa, 2013, s.57). Teknolojik hızlanmanın altında yatan esas neden üretimin daha hızlı yapılması ve zamandan tasarruftur. Rosa’nın bakışından “Zaman eksikliği ne kadar büyük olursa, daha hızlı ulaşım isteği, daha hızlı bilgisayar talebi ve daha kısa bekleme süresi talebi oluşur” (2013, s.152). Teknolojik hızlanma, böylelikle, “zaman-mekan sıkışması” metaforunda da ifadesini bulan; meta, bilgi, iletişim ve sermayenin mekansal engelleri aşarak küreyi katettiği ve bunu daha kısa süreler içerisinde gerçekleştirdiği yeni bir zaman rejimine göndermede bulunmaktadır (Mermutlu, 2018, s.247).

Marx’ın (1976) doğanın evcilleştirilmesi tezi bağlamında başlangıç olarak, teknik hızlanmanın toplumun doğa ile ilişkisi açısından temel öneme sahip olduğu ve doğanın evcilleştirilmesi ve tahakküm süreci ile yakından ilişkili olduğu kuşkusuzdur. Ulaşım, iletişim ve üretimin hızlandırılması, doğal süreçlerin kendilerinin geliştirilmesini (örneğin, tarımsal devrim düşünülürse) ve doğal sınırların aşılmasını ve aynı zamanda doğa ile değişim süreçlerinin hızlanmasını ima eder (Rosa, 2013, s.280). Kısacası, teknik hızlanma her zaman nesnel, sosyal ve öznel dünyayı dönüştürme eğilimindedir. Hızlandırılmış sosyal değişimin sonuçlarının analizinin merkezi bir sonucu, hızın nicel artışının zaman deneyiminde niteliksel değişimlere neden olabilmesidir (Rosa, 2013, ss.304-305). Teknik ve teknolojik hız artışları toplumun yaşam şeklinde de yeni bir hızlanma mantığının oluşmasına neden olmuştur.

2.2. Toplumsal Değişimin Hızlanması

On sekizinci yüzyıldan bu yana insanlar teknolojiadaki çığır açan gelişmelerden endişelenmemişlerdir. Daha ziyade, sosyal oluşum ve yapıların yanı sıra eylem ve eğilim örüntülerini istikrarsız ve kısa süreli kılan sosyal değişim süreçlerindeki hızlanma nedeniyle hayrete düşmüşlerdir (Rosa, 2022a, ss.20-21). Sosyal değişimin hızlanması, toplumun belirli bileşenlerindeki hızlanmaya değil ama toplumsal süreçlerin bir bütün olarak hızlanmasına, hatta toplumsal değişimin kendisinin ivmelenmesine göndermede bulunur. Sosyal değişimin hızlanması, genel olarak, toplumsal yapı, kurum ve pratiklerin kararlılıklarını yitirerek istikrarsız, değişken ve gelip-geçici (Mermutlu, 2018: 247) olmalarını ifade eder. Toplumsal değişimin hızlanması, profesyonel uzmanlaşma ve iş bölümü şeklinde günlük yaşamımızda bize daha çok bilinen fonksiyonel farklılaşmanın sosyal yapısal motoru tarafından yönlendirilir. Modernleşmenin bu olağanüstü sonucu, tipik olarak işlem hızı ve üretkenliğinde büyük kazanımlar sağlar. Ancak bu kazanımlar, sosyal eylem alanlarını çoğalttıkları için daha hızlı sosyal değişime neden olma eğilimindedir.

Eğitimin, mesleki yaşamın ve ailenin yapısındaki değişikliklerin analizi, Lübbe'nin (2009) "şimdiki zamanın daralması" kavramından yola çıkılarak, toplumsal değişimin hızlanmasını test etmeye yardımcı olur (Rosa, 2013, s.26). Bundan ötürü tutum ve değerler ve moda ve yaşam stilleri, sosyal ilişkiler, zorunlulukların yanı sıra gruplar, sınıflar, ortamlar, sosyal diller, eylem ve alışkanlık türlerinin durmaksızın artan oranlarda değişmekte olduğu söylenir (Rosa, 2022a, s.21). Görüleceği gibi Batı toplumları için ailenin kurumları ve istihdam sistemi sosyal değişim analizlerinin yapılabileceği yerlerdir (Rosa, 2013, s.110). Lübbe (2009) tarafından getirilip ve Luhmann'ın (1980) sistem teorisiyle öne sürdüğü şimdinin daralması kavramında Lübbe'nin varsayımı, modern toplumların artan sosyal ve kültürel eskime oranı ya da büyüyen sosyokültürel inovasyon sıkıştırması sonucunda günümüzün sürekli bir daralma yaşamasıdır (Rosa, 2013, ss.76, 301). Şimdiki zamanın daralması ya da toplumsal hızlanma geçmişin ve geleceğin, toplumun çeşitli alanlarında daha kısa aralıklarla, yeniden yazılması gerektiği anlamına gelir (Guy 2002, s.2; Nassehi 1993, s.342). Sosyal hızlanma, deneyim ve beklentilerin güvenilirliklerindeki bozulma oranının artması ve "şimdi" olarak adlandırılan zaman aralığının daralmasıdır (Rosa, 2022a, s.22).

Teknik hızlanma toplum içinde hızlanma süreçleri, toplumsal değişimin hızlanması toplumun kendisinin hızlanması olarak sınıflandırılabilir. Böylece, tutum ve değerlerin yanı sıra moda ve yaşam tarzları, sosyal ilişkiler ve yükümlülüklerin yanında gruplar, sınıflar veya sosyal çevre, sosyal diller, uygulama ve alışkanlıkların biçimlerinin de giderek artan oranlarda değiştiği söylenebilir. Ancak, psikoterapi, sosyal değişim ölçüm oranları çözülmemiş bir sorun olarak kalmıştır (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.83). Kuşaklar arasındaki değişimler toplumsal değişimin göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Önceleri kuşaklar arası değişim seksen yıllarla ifade edilirken artık bu süre neredeyse yirmi yıla

düşmüştür. Örneğin tarım toplumundaki ideal tipik aile yapısı yüzyıllar boyunca istikrarlı olma eğiliminde olmuştur ve kuşaklar boyu temel yapıyı sağlam bırakmıştır. Klasik modernlikte, bu yapı sadece bir nesil için inşa edilmiştir. Klasik modernlikte, mesleki yapılar nesillerle değişme eğilimliydi. Geç modernlikte, meslekler artık bir iş hayatının tamamı boyunca uzanmayarak işler nesillerden daha yüksek bir oranda değişti. Öyleyse sosyal kurumların ve uygulamaların istikrarı, sosyal değişimin hızlanması (veya yavaşlaması) için bir ölçüt olarak hizmet edebilir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.84). Modern toplumda sosyal yapıların bu hızlı değişim oranları bazı yazarlar tarafından üstüne basılarak işaret edilmiştir.

Modern toplum, Marx'tan Berman'a ve ondan Bauman'a kadar süren sosyal yapıların sürekli erimesi, buharlaşması ve sıvılaştırılması metaforlarına anlam kazandıran, tarihsel olarak eşi görülmemiş miktarda kinetik enerji ile karakterizedir (Radkau 1998, s.13). Sosyal dinamizasyonun belki de en belirgin ifadesi, gazetenin on sekizinci yüzyılın sonunda tanıtılmasıdır. Toplumun çeşitli alanlarındaki hızlı değişimler hakkında bilgilenmek, insanların artan ihtiyacına bir tepki oldu ve bu yüzden her gün yeni bir bilgi üretildi. Bilginin tarihe göre kullanımı tam bir gün oldu. Hiçbir şey dünün gazetesi kadar anakronistik değildir. Uzun zamandır günlük haber veren CNN gibi modern haber yayıncıları, görüntülemeye dayalı raporlamaya ek olarak, üç kayan haber satırıyla görüntüleyenlerini güncel tutmaya başladı. Böylece gerçek zamanlı bir haber vaat eden bu mobil metin satırları kesintisiz bir toplumun sembolü haline geldi (Rosa, 2013, ss.117-118). Çoğunlukla hızlanma tarafının kazandığı liberal demokratik toplumlar göreceli olarak “açık, çeşitli, eleştirel, deneysel, belirsiz ve sürekli değişen” olarak nitelendirilebilirse, sosyal hızlanmanın vazgeçilmez yapısal varsayımlarını temsil eder (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.295). Hızlanma ile birlikte toplumda olumsuz sonuçlar da görmek negatif sonuçları olarak düşünülebilir. Örnek vermek gerekirse yüksek hızlı toplumda yetersiz olan sabır ve hatta hoşgörüdür. Sosyal hızlanma ve vatandaşlık arasındaki gerginlik nasıl azaltılabilir? En belirgin yolu, temel sosyal süreçleri yavaşlatmaktır (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.301-302). Toplumun hızlanması insanların daha hızlı hareket etme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Sosyal ilişkilerdeki değişiklikler sadece teknolojik buluşların bir sonucu değildir aynı zamanda sosyal değişimin hızlanması ve yaşamın hızı ile bağlantılıdır (Rosa, 2013, s.106). Sosyal değişimin artmasıyla birlikte toplumda gündelik yaşam şekli de değişim göstermiştir. Bireylerin gündelik işlerinde zamanın yetmemesi nedeniyle iş yapma biçiminde değişimler ve hızlanmalar yaşanmıştır.

2.3. Yaşam Hızının Artması

Sosyal hızlanmanın en çok baskı yapan ve hayret verici yönlerinden biri muhtemelen modern (Batılı) toplumların etkileyici ve salgına dönen “zaman kıtlığı”dır (Rosa, 2022a, s.24). Yaşam hızının artması, zaman kaynaklarının azlığı nedeniyle, birim zaman başına eylemlerin artması olarak önerilebilir. Sonra nesnel ve öznel bileşenler olarak ayrılabilir. Nesnel olarak, eylem veya deneyimler zaman kullanım çalışmaları ile ölçülebilirken, öznel olarak stres, zaman baskısı ve yarış zamanı deneyimi deneysel olarak algılanabilir göstergelerdir (Rosa, 2013, ss.78, 121-122).

Nesnel olarak, yaşam temposunun hızlandırılması, Manfred Garhammer, Jonathan Gershuny ve Robinson ve Geoffrey tarafından sunulduğu gibi, birim zaman başına eylem olaylarının sayısının artmasıyla eylemin kendisi hızlandırılabilir (daha hızlı yürü, ye, oku). İkinci olarak, eylemler arasındaki duraklamaları veya boş süreleri kısaltarak molalar ve boşta kalma süreleri azaltılabilir veya ortadan kaldırılabilir ve üçüncü olarak, aksiyon bölümlerinin çoklu görev şeklinde sıkıştırılması, yani birkaç eylemin eşzamanlı performansı ile aynı anda birkaç eylem gerçekleştirilebilir (çoklu görev). Zaman kullanımı çalışmalarında Robinson ve Geoffrey, bunlara dördüncü, yani yavaş aktivitelerin daha hızlı olanlarla değiştirilmesini, örneğin paket servisi olan pizzacıyı arayarak yemek sipariş etmeyi ekler (Robinson ve Geoffrey 1999, s.39; Rosa, 2013, ss.78, 131, 306). Modernitede sosyal aktörler, zamanı tükettikleri hissini gittikçe artan bir şekilde duymaktadır, zamanları asla yetmez. Zaman sanki bir ham madde gibidir, petrol gibi tüketilir ve bu nedenle gitgide azalır ve pahalılaşır (Rosa, 2022a, s.24). Yeni kıt zaman kaynakları göz önüne alındığında yaşam hızının artması, toplumsal değişimin hızlanmasının doğrudan bir sonucudur (Rosa, 2013, ss.154-155). Bu bir yandan, hareket hızında bir artışla diğer taraftan, eylem bölümleri arasında yoğunlaşma ve dinlenme ve boş zamanlardaki azalma ile izah edilebilir (Garhammer 1999, s.47). Batı toplumlarında insanlar ağır zaman baskısı altında hisseder ve zaman kıtlığı hakkında şikâyet eder. Bu duygular son yıllarda artmış gibi görünerek “dijital devrim” ve küreselleşme süreçlerinin bir başka toplumsal hızlanma dalgasına dönüştüğü iddiasını akla yatkın hale getirir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.86).

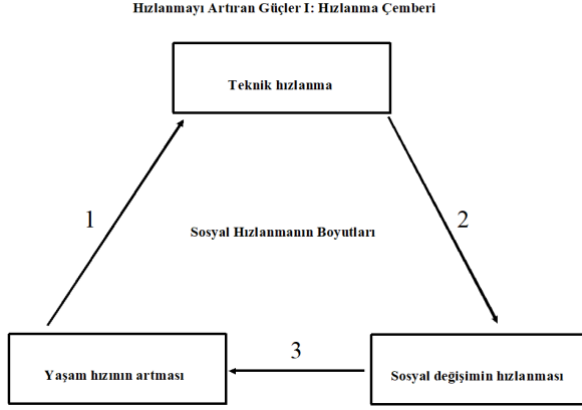
Objektif tarafta, yaşam hızının artması iki şekilde ölçülebilir. İlk olarak, objektif yöntem, yemek, uyumak, yürüyüşe çıkmak, oynamak, aileyle konuşmak gibi tanımlanabilir eylemlere harcanan zamanın ölçülebilir daralışı verir (Rosa, 2022a, ss.25-26). Hızlanma, daha kısa sürede daha fazla şey yaptığımızı ima ettiğinden bir zaman daralmasına yol açmalıdır. Örneğin, daha hızlı yemek, daha az uyumak ve ailelerimizle atalarımızdan daha az iletişim kurma konusunda net bir eğilim var gibi görünmektedir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.86). Yaşam hızının artmasını nesnel olarak keşfetmenin ikinci “objektif” yolu, sosyal olarak eylem ve deneyimleri “sıkıştırma” eğilimini ölçmektir (Rosa, 2022a, s.26). Yemek pişirmek, TV izlemek ve telefon görüşmesi yapmak gibi eşzamanlı olarak daha fazla şey yapmaktır... Teknolojik hızlanma, kıt zaman sorununa, yani yaşam hızının artmasına toplumsal bir cevap olarak görülebilir. Ayrıca, toplumsal değişimin hızlanması bir

daralmayı gerektiriyorsa, bu doğal olarak yaşam hızında bir artmaya yol açar (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.87-88). Bu ikinci stratejiye “çoklu görev” denir (Benthaus-Apel, 1995). Sanki kendisi hareket halinde olan ve karşılığında daha hızlı yaşam ve teknoloji talep eden sarp bir sosyal arazi olan "kayan yokuşlarda" duruyoruz (Kulak, 2022). Bunun açıklaması, kapitalist üretim alanında iyi bilinen “kaygan-eğim” fenomenindedir: kapitalist, ya yukarı ya da aşağı gittiği için duraklayamaz, dinlenemez, yarışı durduramaz ve konumunu güvence altına alamaz, denge noktası yoktur, çünkü Marx (2004) ve Weber'in (1978) belirttiği gibi, ayakta durmak geride kalmaya eşdeğerdir. Benzer şekilde, yaşamın her alanında hızlandırılmış sosyal değişim oranlarına sahip bir toplumda, bireyler her zaman kaygan bir yamaçta durduklarını hissederler. Böylece, insanlar yaşadıkları değişim hızına ayak uydurmak için gündelik yaşamlarında kendilerini baskıda hissederler (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.88).

Değişime ayak uyduramama ve dolayısıyla fırsatları kaçırma tehdidi, yaşamın hızını artırmak veya başka bir deyişle güncel kalmak için acil bir baskı yaratır (Rosa, 2013, s.308). Yaşamın hızı olarak deneyimlenen şey, toplumun ürünü ve değişimlerinin derinliğidir. Belirli bir dönemde yaşamın hızını belirlemede paranın önemi, her şeyden önce, parasal koşullardaki bir değişikliğin yaşam hızında bir değişiklik getirdiği gerçeğiyle gösterilmiştir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.41). Georg Simmel'e göre, para arzındaki sadece artış günlük yaşamın hızlanmasına büyük oranda katkıda bulunur (Rosa ve Scheuermann, 2009, Bölüm 2, s.42). Sebastian Franck, paranın dolaşımının göreceli hızının yaşamın genel hızını arttırdığını (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.50) dile getirmiştir. Bu yüzdendir ki dünyanın dinamik karakterinin paradan daha çarpıcı bir sembolü yoktur. Para ayrıca kendisini ölçmeden şeylerin bir ölçüsü olmaktadır (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.54-56). Para, nesnelerin davranışını sembolize ederek onlarla arasında dinamik bir ilişki kurar. İnsanların da seçeneklerinden daha fazlasını gerçekleştirme imkânı vermektedir.

Şimdi bu hızlanma biçimlerinin birbiri ile etkileşimi neticesinde nasıl bir sonucun olabileceği ile ilgili bir değerlendirme yapılırsa, sürecin parçalarının birbirini değişik şekillerde etkiledikleri görülebilir. Yukarıda üç hızlanma biçimi ile ele alınan sosyal hızlanmanın boyutları karşılaştırıldığında şunlar söylenebilir. İlk olarak, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar boyunca gerçekleşen ulaşım ve iletişimdeki hızlanma insanların mekânı ve zamanı algılama şeklini değiştirmiştir. Bu devrim günlük yaşamın hızlanmasına böylece artan zaman kıtlığına ve sonuç olarak yaşam hızının artmasına neden olmuştur (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.5). İkinci olarak teknik hızlanma süreçleri öznelerin mekân, zaman, insan ve şeylerle ilişkilerini etkilerken yaşam hızının artması eylemlerin sayısını artırarak birim zamanda eylem ve deneyimleri değiştirir (Rosa, 2013, s.145). Teknik hızlanma beklentisi zaman kaynaklarının azlığının ve dolayısıyla yaşam hızının artmasının doğrudan bir sonucudur (Rosa, 2013, s.153). Ekonomik mantık teknik hızlanma için birincil hızlandırıcı görevi görür, kültürel yükseliş mantığı yaşam hızının artmasını sağlar ve işlevsel farklılaşmanın yapısal ilkesi sosyal değişimi tarihsel olarak görülmemiş bir şekilde hızlandırır (Rosa, 2013, s.194).

Görsel 3. Hızlanma Çemberi (Rosa, 2013, s.156)

Bununla birlikte Rosa, sosyal hızlanmanın üç biçiminin nispeten özerk bir geri bildirim döngüsü oluşturmak için etkileşime girdiğini savunur. Yeni yüksek hızlı teknolojiler (örneğin, bilgisayar) genellikle günlük yaşamın hızlanmasına neden olan artan toplumsal dönüşüm oranlarına yol açar; bu da sosyal aktörlerin giderek daha telaşlı bir günlük yaşamın zorunluluklarıyla başa çıkmak için yeni, zamandan tasarruf sağlayan teknolojik cihazlar peşinde koşmalarına imkân tanır. Bununla birlikte paradoks, yeni yüksek hızlı teknoloji biçimlerinin bu şekilde oluşması ve sonuçta ortaya çıkan teknolojik yeniliklerin daha sonra sosyal yaşamın temel modellerinde müteakip hızlanma biçimleri ve günlük yaşamda yeni zamansal baskılar yaratmasıdır (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.24). Rosa iki ek önemli nokta daha vurgular. İlk olarak, üç temel hızlanma biçiminin kendinden tahrikli bir geri besleme döngüsü oluşturmak için birlikte çalıştığına dikkat çeker. Yüksek hızlı teknoloji (örneğin, yeni bilgisayar teknolojisi), yeni sosyal organizasyon kalıplarına (örneğin, yeni işyeri organizasyonu) katkıda bulunabilir; buna karşılık, günlük yaşamı hızlandırarak hızlandırılmış teknolojiye ve sosyal değişime cevap verir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.290). Bu üçlü hızlanma çemberini dışarıdan destekleyen ve ivme kazandıran harici itici güçler (motorlar) olduğundan bahisle, Rosa sosyal hızlanmaya farklı bir bakışla yaklaşmıştır. Sosyal hızlanmanın üçlü yapısının birbiriyile içsel tahrikli yapısını destekleyen harici motorlar sayesinde hızlanma çemberleri hızlanma spirallerine dönüşmüştür.

3. Hızlandıran İtici Güçler (Motorlar)

Rosa'nın modern toplumdaki “hızlanma çemberi” olarak isimlendirdiği üç temel hızlanma türü teknik hızlanma, toplumsal değişimin hızlanması ve yaşam hızının artması içsel olarak birbiriyile ilişkilidir... Bununla birlikte bu hızlanma biçimlerinin her birine, hızlanma çemberine daha fazla enerji enjekte eden harici bir “motor” da vardır. Bu dış motorlar hızlanmanın iç etkileşimi ile birleştiğinde sonuç kendi dönen bir hızlanma

spiralidir (Rosa, 2013, s.xx). Endüstri devriminin yanı sıra dijitalleşmenin getirdiği teknolojik devrimler modern toplumun zaman açlığı tarafından tetiklenmiştir; bunlar, büyümekte olan zaman kıtlığı probleminin cevabıdır (Rosa, 2022a, s.30). Modern hızlanma dinamiği ekonomik, kültürel, analitik olarak ayırt edilebilir üç “dış” motor tarafından harekete geçirilen kendiliğinden ilerleyen dairesel bir süreç (hızlanma çemberi) olarak tanımlanabilir (Rosa, 2013, s.23). Scheuerman Rosa'nın sosyal hızlanmanın arkasındaki üç temel "motor" veya temel itici güç olarak tanımladığı şeyin yetersiz olduğunu ve Rosa'nın bir ekonomik motor (kapitalizm), bir kültürel motor (modernitenin baskın kültürel idealleri) ve bir yapısal motor (karmaşıklık ve işlevsel farklılaşma) tanımladığından bahseder (Scheuerman, 2003, s.42). Teknolojik hızlanma ekonomik motordan etkilenir. Toplumsal değişimin sosyal yapısal motor tarafından hızlanması, günlük yaşamda uzmanlaşma ve iş bölümü şeklinde fonksiyonel farklılaşmanın yansımasıdır. Son olarak, yaşam hızının artması dışsal olarak, ebedi yaşamın dini vaadinin sekülerleştirilmesi şeklinde kültürel hızlanma vaadiyle yönlendirilir (Rosa, 2013, s.xx). Şimdi bu harici itici güçler (motorlar) incelendiğinde durum biraz daha açıklığa kavuşacaktır.

3.1. Ekonomik Motor

Batı toplumlarında toplumsal hızlanmanın en belirgin kaynağı elbette kapitalizmdir. Bu nedenle genelde sosyal hızlanma ve özde teknolojik hızlanma rekabetçi kapitalist pazar sisteminin mantıksal sonucudur (Rosa, 2022a, s.31). Kapitalist bir ekonomide, üretim alanındaki büyüme ve hızlanma kaçınılmaz olarak kendilerini dolaşım ve tüketim hızında ifade ettiğinden, bu motorun dinamikleştirici gücü toplumun hemen hemen tüm alanlarına yayılmaktadır. Ayrıca, yeni teknolojilerin veya ürünlerin piyasaya sürülmesinde rakiplere karşı zamansal liderlik, pazar rekabetinin önemli bir unsurudur, çünkü rakipler yetişmeden önemli ekstra taleplere izin verir. Yine de her şeyden önce ekonomik motor, teknik hızlanmanın birincil itici gücü olarak anlaşılabilir (Rosa, 2013, s.309; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.89). Rekabet, sosyal yaşamın neredeyse tüm sahalarında dağıtım tarzlarına egemendir, bu yüzden modernitenin ana tanımlayıcı prensiplerinden biridir (Rosa, 2022a, s.31). Ekonomi rekabet olmadan gelişmez. Bir diğer harici motor ise toplumsal değişime güç enjekte eden kültürel motordur.

3.2. Kültürel Motor

Batı toplumlarında toplumsal değişimin hızlanması, modernitenin egemen kültürel idealleriyle belirsiz bir şekilde bağlantılıdır. Bunlar yavaş yavaş değişim önceliğine doğru gelenek ve yenilik arasındaki dengeyi değiştirmiştir. Toplumun zaman kalıpları, bir yandan yapısal gelişmeleri ve gereksinimleri, bir yandan da kültürel eylem yönelimlerini birbirine bağlayıp asimile etmiştir. Bu nedenle, geç modernitede zaman yapılarının hızlanmaya bağlı olarak değişmesi, bireysel ve kolektif kimliğin kültürel olarak baskın biçimleri için büyük sonuçlara yol açar (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.90; Rosa, 2013, s.312). Seküler modern toplumda hızlanma, (dini) sonsuz yaşam vaadinin bir muadili olarak hizmet etmektedir (Rosa, 2022a, s.33). Bu baskın modern kültürel ideal, zamanın sekülerleşmesinde ve insan

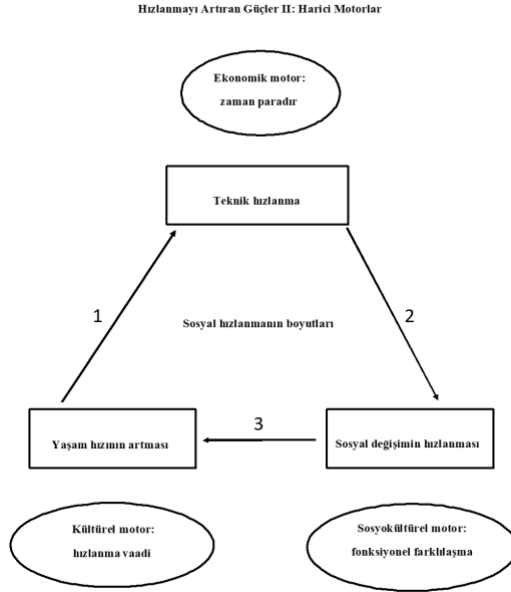
mutluluğu kavramlarında gelişmiştir, Hans Blumenberg tarafından ve daha yakın zamanda Marianne Gronemeyer ve Gerhard Schulze tarafından analiz edilmiştir. Blumenberg'in terimleriyle, dünyanın algılanan zamanı (Weltzeit) ve bireysel bir yaşamın zamanı (Lebenszeit) modern dünyadaki bireyler için önemli ölçüde farklıdır. Yaşam hızının artması bu soruna doğal bir çözüm gibi görünür: eğer iki kat daha hızlı yaşanırsa, bir eylemi, hedefi veya deneyimi gerçekleştirmek için yalnızca yarım zaman alınırsa, yaşam içinde yapılabilecekler iki katına çıkarılabilir. Hızlanma, dünyanın zamanı ile hayatın zamanı arasındaki farkı silmek için bir strateji görevi görür (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.91). Batı modernizmine hâkim olan kültürel mantığa göre yaşamın zenginliği, doluluğu veya kalitesi yaşam boyunca elde edilen deneyimlerin toplamı ve derinliği ile ölçülebilir (Rosa, 2022a, s.34). Bu nedenle iyi bir yaşam gerçekleştirilmiş yaşamdır, yani deneyim açısından zengin ve kapasitesi geliştirilmiş bir yaşamdır (Taylor, 2007). Toplumsal hızlanmanın harici motoru durumunda olan kültürel motorla da ilişkili bireylerin hızlanmasına haricen güç katan yapısal motorla sistem kendinden tahrikli halini daha iyi ifade eder.

3.3. Yapısal Motor

Modern Batı hızlanmasının dinamikleri için ekonomik ve kültürel açıklamaların yanı sıra, bazı sosyologlar modern toplumun sosyal yapısında üçüncü bir dış motor belirlediler. Niklas Luhmann'ın sistem teorisi bağlamında ağırlıklı olarak savunulan bu görüşüne göre, modern toplumun temel yapısal fonksiyonel tanımlama ilkesi ile toplumsal değişim hızlanmaktadır. Öncelikle hiyerarşik sınıflara ayrılmış değil, siyaset, bilim, sanat, ekonomi ve hukuk gibi işlevsel sistemler boyunca yapılandırılmış bir toplumda karmaşıklık büyük ölçüde artar. Sonuç olarak, gelecek neredeyse sınırsız olasılıklara açılır ve toplum sürekli değişim ve hızlanma şeklinde zaman yaşar. Şimdi, artan karmaşıklık ve acil durum seçenekleri ve olanakları bir bolluk oluşturmaktadır (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.92). İnsanlar potansiyel kıymetli ihtimalleri ve bağlantıları kaçırmamak ve rakabet şanslarını sürdürmek için sosyal ve teknolojik dünyalarında yaşadıkları değişim hızına ayak uydurma baskısı hissederler (Rosa, 2022a, s.37). Bunlar hangi seçeneklerin daha önemli veya kıymetli olduğuna karar vermenin her geçen gün zorlaşması demektir. Bunun sonucu toplumda karmaşıklık oluşur. Luhmann, modern toplumlardaki karmaşıklığın, aynı anda işlenebileceğinden daha fazla sayıda seçenek ve ilişkinin sıralı olarak işlenmesini sağlamak için "zamansal" olduğunu savunur. Senkronizasyon ve artan (gelecek) seçeneklerin seçimi için takip eden ihtiyaçlar, yalnızca işlemin kendisi hızlandırılırsa tatmin edilebilir. Burada da modern toplumların karakteristiği olan büyüme ve hızlanmanın iç diyalektiğinin bir varyantı, burada (yapısal) toplumsal değişim için bir itici motor olarak bulunur (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.92).

Sonuçta, geleneksel olarak modernizasyon ile ilişkili dört süreç, hızdaki artışlarla karmaşık bir şekilde bağlantılıdır: bu nedenle, bireyselleşme, hızlanmanın bir nedeni ve bir etkisi olabilir, çünkü bireyler daha hareketli ve değişime uyarlanabilir ve karar vermede kolektivitelerden daha hızlıdır. Benzer şekilde, örgütsel farklılaşmanın bir sonucu olarak,

sistemik süreçlerin hızlandırılması ve aynı şey, araç-bitiş ilişkilerinin iyileştirilmesi ve enstrümental kontrolün iyileştirilmesi olarak evcilleştirmenin rasyonalizasyonu için de geçerlidir (Rosa ve Scheuerman, 2009, s.110). Bu nedenle, hızlandırılmış sosyal değişim, yaşam hızının artmasına yol açacaktır. Böylece, hızlanma döngüsü kapalı, kendinden tahrikli bir süreçtir. Hızlanma itici güçlerini ararken, sosyal hızlanmanın üç boyutunun arkasındaki dış anahtar hızlandırıcılar olarak tanımlanabilen üç birincil faktör olduğunu bulur. Her birinde, büyüme ve hız mantığı, sosyal hızlanmanın boyutlarından birine karakteristik özel bir şekilde bağlanır (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.88-89).

Görsel 4. Harici Hızlanma Güçleri (Rosa, 2013, s.194)

Son olarak, Rosa, John Urry'nin olası istisnası dışında, hız teorisyenleri tarafından büyük ölçüde ihmal edildiği bir görüşü düşünmektedir: çağdaş sosyal yavaşlamanın birçok örneği, temel hızlanma süreçleriyle ayrılmaz bir şekilde ilişkilendirilebilir. Modernizmle birlikte ortaya çıkan sosyal hızlanma teorisini oluşturmak için Rosa'nın ortaya koyduğu fikirler düşünüldüğünde, aslında her şey zıddıyla vardır mottosundan hareketle, her hızlanmanın bir yavaşlama ile tersini de düşünmüştür. Bu yavaşlama veya durgunluğun beş kategorisi sayesinde metabolik hız limitleri ile doğanın hız limitlerine uyum sağlanmazsa psikolojik ve ekolojik faciaların olması kaçınılmazdır.

4. Ataletin (Durgunluğun) Beş Kategorisi

Analitik olarak, burada, hızlanmanın tanımlanmış üç boyutu boyunca kesilen beş yavaşlama veya atalet kategorisi ayırt edilebilir (Fritz Reheis, 1998). Rosa hızı hiç artmayan (doğa ve jeolojideki çoğu süreçte olduğu gibi) veya şimdiye dek artmamış olan veya bazen yavaşlayan ve bunun sonucunda hızlı ve yavaş kurumlar, süreçler veya uygulamalar arasındaki sınırdaki ihtilaf ve gerginliğe neden olan bir şey olduğundan bahsediyor (Kulak, 2022). Bu da toplumun farklı hız örüntülerine sahip alanları arasında senkronizasyon bozukluğuna sebep olur. Ancak hızlandırıcı etkiler yavaşlatıcı etkilere ağır basarsa kavramsal olarak hızlanma savunulabilir (Rosa, 2022a, s.38). Şimdi ataletin kategorilerine bakılacak olursa buna hız için doğal sınırlardan başlanabilir.

4.1. Hız İçin Doğal Sınırlar

Birincisi, hız için (Jeo)fiziksel, biyolojik ve antropolojik sınırlar yani ya kesinlikle manipüle edilemeyen ya da sadece hızlandırılacak sürecin büyük bir niteliksel dönüşümü pahasına hızlandırılan süreçler vardır. Bu sınıfa, beynin hız sınırları ve vücuda ait sınırlılıklar girer. Ayrıca doğal hammaddelerin çoğalma temposu, örneğin okyanus yataklarının petrole dönüştürülmesi ve dünyadaki ekosistemlerin toksik maddeleri ve atık malzemeleri işleme kapasitesi de sayılabilir. Mevsimler ve günler de hızlandırılmaz, ancak etkileri artık manipüle edilebilir ve simüle edilebilir. Tarımda biyolojik süreçlerin doğal hız sınırlarının, örneğin tavukların yumurtlamalarının, artiyal ışıklar kullanılarak günlük aydınlık ve karanlık değişimlerini yirmi üç saate düşürerek artırıldığı bazı durumlar olmuştur (Rosa, 2022a, s.39; Rosa, 2013, s.81; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.93).

4.2. Kısıtlı Yavaşlamanın İki Formu (Deklarasyon Adaları)

a. Hızlanmanın dışında kalan modernleşme ve hızlanma dinamikleri tarafından henüz dokunulmamış olan bölgesel, sosyal ve kültürel nişler veya yavaşlama vaha veya adaları vardır. Prensip olarak kendilerine erişilebilmelerine rağmen, basitçe hızlanma süreçlerinden muaf, zamanın hareketsiz kaldığı yerler. Bunlara örnek olarak Ohio'daki Amishler veya sosyal olarak dışlanmış belirli mezhepler, denizde unutulmuş adalar, geleneksel sosyal uygulama biçimleri (ünlü Jack Daniels reklamında viski üretmek gibi) verilebilir. Tabii ki bilinçli olarak oluşturulan yavaşlama adaları örneğin, “sağlıklı yaşam vahaları” bu erozyonun dışında tutulur (Rosa, 2022a, ss.39-40; Rosa, 2013, ss.83, 302; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.94).

b. Kasıtsız yavaşlama biçimlerinin aksine, kasıtlı (sosyal) yavaşlama biçimleri modern hızlanmaya ve etkilerine karşı ideolojik hareketleri içerir. İdeoloji olarak (Radikal) yavaşlama için çeşitli, genellikle köktendinci, antimodernist toplumsal hareketler hızlanmanın modernitenin temel ilkelerinden biri olduğu göz önüne alındığında şaşırtıcı değildir. Bunlar arasında radikal dini ve “derin ekolojik” ya da politik olarak muhafazakâr ya da anarşist hareketler bulunur (Rosa, 2013, ss.85, 302-303; Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.94-95). Günlük yavaşlama ihtiyacının çoğu o kadar seçicidir ki, kendi olumsuzluklarını

içerirler. Örneğin, otoyolda yüksek hızlı sürüşler sırasında insanlar gevşeyerek hızlanma ile yavaşlamaya ulaşırlar (Radkau 1998, s.220).

4.3. İşlevsiz Yan Etki Gibi Yavaşlama

Hızlanma ve dinamizmin istenmeyen bir sonucu olarak yavaşlama en iyi bilinen işlevsiz yavaşlama örneği trafik sıkışıklığıdır. Patolojik yavaşlamalarla ilgili olarak, aşırı hızlanma baskısına karşı bireysel (yavaşlayan) reaksiyonlar olarak anlaşılan bazı psikopatolojik depresyon formlarında tanımlanır. Modern Batı ekonomilerinde gerekli esneklik ve hıza ayak uyduramamalarının bir sonucu olan depresyon ve ilgili bozukluklar, hızlanmak için sosyal baskıya patolojik bir tepki olarak görülebilir. Depresyon aşamalarında hasta insana zamanın sabit kaldığı görülür. Kazalar, doğal afetler veya savaşlar ile ekonomik durgunluklar işlevsiz yan etkiler olarak belirlenebilir (Rosa, 2022a, s.40; Rosa, 2013, ss.84, 302; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.94).

4.4. Bir Hızlanma Stratejisi Olarak Yavaşlatma

Amaçlı kısmi ve zamansal yavaşlama süreçleri ve kurumlarıdır. Bu yavaşlama stratejileri, diğer süreçlerin daha da hızlandırılması için gereklidir. Birey düzeyinde, meditasyon, yoga teknikleri, manastırlarda veya kurslarda geri çekilmeler, hızlı yaşam ile başa çıkmak için sayılabilir. Ayrıca, belirli öğrenme süreçlerinin bilinçli olarak yavaşlatılması daha kısa sürede daha fazla öğrenmeye yarar ve dinlenme için kasıtlı molalar da yaratıcılık, hızlanma-yavaşlama stratejileri oluşturur (Rosa, 2022a, ss.42-43; Rosa, 2013, ss.87, 303-304; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.95).

4.5. Yapısal ve Kültürel Değişmezlik

Yavaşlamanın en ilginç şekli, kültürel ve yapısal sertleşme ya da kristalleşme olgusudur. Toplumsal değişimin hızlanması teşhisini tamamlayan felç edici bir duruşu varsayar. Yani “çılgın durma” “aşırı hızlandırılmış durma” ya da “kutupsal atalet” metaforunda kendini bulan sosyal hiperaktiflik ve toplumsal katılık gibi bu süreçler birbirine bağlı değildir. Böylece bu yavaşlama biçimleri modern hızlanma dinamiğine karşı değil, tersine hızlanma sürecinin içsel bir unsurunu ve doğal bir tamamlayıcı ilkesini temsil eder (Rosa, 2022a, ss.43-44; Rosa, 2013, s.89; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.96). Bu teşhisin savunucuları arasında Paul Virilio (1997), Jean Baudrillard (1994), Fredric Jameson (1994) ve Francis Fukuyama (1992) yer alır (Rosa, 2022a, s.44; Rosa ve Scheuerman, 2009, s.96; Rosa, 2013, s.304).

Sosyal yaşamın hangi yönleri hızlanmıyor? Hızlanma süreçlerinin çoğu dünya nüfusunun önemli bir bölümünü etkilemez. Burada, geç modern toplumların merkezi bir yapısal özelliğine değinilir: iki biçim alan sosyal ve işlevsel alanların eşzamansızlaştırılması. İlk olarak, farklı grupların ve toplumun kesimlerinin bir eşzamansızlaştırılması vardır. Tüm sosyal gruplar eşit derecede hızlanmazlar: bazıları, hasta, işsizler, yoksullar veya bazı açılardan yaşlılar gibi, yavaşlamaya zorlanırken, diğerleri, Amish gibi, modernitenin

zamansal yapılarını ve ufuklarını benimsemeyi reddederler. Bu desenkronizasyon, artan bir “benzersizliği eşzamanlılığı” gerektirir (Rosa ve Scheuerman, 2009, ss.6, 103-104).

Eşzamanlı olmayan eşzamanlılık olaylarında artışın bir sonucu aşamalı olarak zaman, tek yönlü karakterini eriterek kaybetmeye başlar. Örneğin, internette, zaman içinde farklı anlarda girilen ve çeşitli tarihsel dönemlere ait, birbiri yanında sorunsuz duran ve zamansal bir yönelim olasılığını zayıflatan bilgi ve veri parçaları vardır. Düzenli kronolojiler yerine sürekli değişen, parçalı bir patern ortaya çıkarır (Rosa, 2013, ss.102-103). Eşzamansız iletişimin çağdaş formları e-posta vb. iletişim bağlantılarının zamanını bozmayı ve zaman içinde tekrar isteyerek yeniden etkinleştirmeyi mümkün kılmıştır. Kültürel postmodernitede, baskın stil ilkesi, değişik çağlardan gelen öğelerin eşit bir temele oturtulması ve eklektik olarak yan yana yerleştirilmesini sağlamıştır. Dünya tarihinin farklı dönemlerine ait gibi görünen olaylar ve bölümler, birbiri ardına veya rastgele sırada ortaya çıkmaktadır. Bir şehrin sokağında, orta çağ görünümüne pazar yaşamı ve din manzaraları ile şehrin bir bölümünden yirminci yüzyılın finans ve iletişim merkezine ve hemen ardından bir üretim bölgesine dönüşmek mümkündür. Son olarak, biyolojik yaş dizilimini yitirir. Eğitim ve öğretim aşamaları mesleki çalışmadan devralınabilir, ebeveynlik nispeten ileri yaşlarda ve hatta emeklilikte bile mümkündür, tek yaşam evli yaşamın bir sonraki evresini takip edebilir (Rosa, 2013, s.103).

Buraya kadar ortaya konulan hızlanma ve atalet, dijitalleşme ile birlikte farklı bir forma geçmiştir. Harici itici güçlerden ekonomik motorla da desteklenen teknik hızlanmanın sonucunda insanlar dijital teknolojilerin verdiği avantajlarla işlerinin büyük çoğunluğunu sanal ortamda görmeye ve sosyalleşme aracı olarak dijital platformları kullanmaya başlamış ve bu değişimler her geçen gün insanları dijital cihazlarla birlikte ortak bir yaşama itmiştir. Özellikle 1990 ve sonrasında dünyaya gelen kuşaklar gündelik yaşamında dijital cihazları kullanmakta ve hayatlarının bir parçası haline gelmektedir. Sanayileşme ile birlikte insan hayatının merkezine yerleşen mekanik saatin zamanı yerini Castells’in de ifade ettiği gibi dijitalleşme ve internet teknolojileri sayesinde gelişen ağ zamanına terk etmektedir.

5. Castells ve Ağ Zamanı

Castells’e göre, enformasyon ve telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişmelerle bağlantılı olarak insan zamanı da dönüşüme uğrar, ağ toplumu ya da akışlar uzamının gelişimine koşut olarak yeni bir zaman rejimi belirir (2008, s.571). Castells zamanın değişen morfolojisine, zamansız zaman adını verdiği yeni bir sosyal zaman yapısının yolunu bulmaya çalışır. Olayların sırasını bozarak ve eşzamanlı hale getirerek zamanı çözer, böylece toplumu sonsuz zamansal olarak kurar. “Zamansız zaman” kavramının temelinde zamanın, eylemlerin ve olayların süresi, sırası ve ritmi tarafından oluşturduğu fikri vardır (Castells 1996, ss.276-469). Sürenin ortadan kaldırılması, sosyal olaylardan ritmin tasfiye edilmesi ve sabit sıralı serilerin çözülmesi, anlık eşzamanlılık modlarından dolayı zamansız olarak tanımlanabilir. İlginç bir şekilde, zamansız bir zaman kavramı ve Harvey'in bir

zamanlar sistematik olarak uzayın zamanla imha edilmesinden ve daha sonra mekân ve zamanın imha edilmesidir (Rosa, 2013, s.218). David Harvey, bu gözlemlerin sonucunda modernite kültürünü, ardışık “zaman-mekân-sıkıştırma” dalgalarından kaynaklanan yaşamın hızının artmasının ve mekânın zaman içinde yok edilmesinin sonuçları olarak görür (Harvey 1990, s.240 ve devamı). Zamansal düzeneklerin çözülmesi ve sivilleşme, dehistorikleşme ve “sürekli değişen parçalanma” ile ilgili çağrışımlar ile her türlü eşzamanlılığın egemenliği, postmodernite söyleminin merkezinde yatar (David Harvey 1990, s.285). Böylece “zamanın zamansallaşması” paradoksal olarak Castells'in “zamansız” zaman olarak tanımladığı şeyi tam olarak gösterir (Rosa, 2013, s.233). Zamanın zamansallaştırılması olarak tanımlanan şey, kültürel bilinçliliğimizin gecikmeli adaptasyonundan başka bir şey değildir (Rosa, 2013, s.275). Manuel Castells, zamansız zamanın yalnızca ağ toplumunda ortaya çıkan, hâkim toplumsal bir zaman biçimi olduğunu söylemektedir. David Harvey'in “zaman-uzam sıkışıklığı” formülü ile mekânın zaman tarafından “yok edildiği”, Anthony Giddens'in “zaman-uzam ayrılması” kavramı ile zaman ile uzam arasındaki bağlantının kesildiği söylenmiştir (Güven, 2021, s.11).

Manuel Castells, günümüz sosyo-ekonomik yapısına ağ toplumu adını vermiştir. Makineler, özellikle bilgisayarla çalışan makineler, verimlilik, hız ve esneklik açısından mükemmeldir. Sonuç hızı önem veren yeni ve güçlü bir sistem mantığıdır (Hassan, 2009, s.20). Bilgisayarın yeni iletişim teknolojisiyle bir araya gelmesi modern topluma kökten yeni bir mekân-zaman çerçevesi (Kumar, 2004, s.24) sunmuştur. Ağ toplumunun yeni toplumsal örgütlenme biçimi, küreselleşme aracılığıyla dünyaya yayılmakta, yerleşik kurumları sarsmakta ve kültürleri dönüştürmektedir (Tuğan, 2017, s.1027). 20. yüzyılın başında, baskın zaman yönelimi saat zamanından uzaklaşarak giderek Robert Hassan'ın "ağ zamanı" olarak adlandırdığı ve anında ve sürekli bağlantıya dayalı güçlü bir yeni zaman düzenine doğru kaymıştır. Neoliberal küreselleşme ile günlük yaşamın süreyi sıkıştıran iletişim teknolojileri tarafından nüfuz edilmesi ağ zamanını hızlandırmıştır (Hassan, 2003, 2009). Ağ toplumunun zamanı, varoluşunun bağlamlarından kaçan ve her bağlamın hep mevcut olana biçtiği değeri alabilmek için teknolojiyi kullanan zamansız zamandır (Castells, 2008, ss.575-576).

Küreselleşmeyle yayılan “teknoloji insanları birbirine bağlamak ve etrafındaki dünyayı etkilemek için giderek daha fazla yol ürettikçe teknolojik olarak tanınan aktiviteler günlük hayata” dönüşmüştür (Chayko, 2018, s.4). İletişim teknolojileri, sosyal hayatı her geçen gün daha fazla etkilemektedir. İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, bireylerin günlük hayat pratiklerini ve sosyalleşme örüntülerini değiştirerek yeni davranış biçimleri ortaya çıkarmaktadır (Yazgan ve Yıldırım, 2020, s.5). Castells ve ark. (2007, s.171), "Mobil iletişim teknolojisinin yayılması, günlük yaşamımızın yapıları olarak akış alanının ve zamansız zamanın yayılmasına büyük katkıda bulunuyor." derler. İnternet, gerçekten de endüstrileşmiş toplumları 200 yıldan fazla bir süredir yöneten saate benzer bir "çağdaş benzetme"dir. Ancak bu benzetme dijitaldir ve saatin kesin ölçülmüş tik takları gibi sabit ve hatasız değildir (Lee ve Liebenau 2001, s.49). Dijitalleşme bireye sanal bir mekânda

gezinme ve bir yerden bir yere sınırsızca akma imkânı tanır. Bir yere akışkan bir şekilde giren birey o mekândan rahatça çıkarak başka bir mekâna girer. Hâlihazırda var olduğu somut mekânı terk etmeyerek bir ekran üzerinden diğer sanal mekânlara yolculuk yapabilir. Böylece mekânın aşılmaz duvarları silikleşir (Medin, 2018, s.146). Bauman'ın deyişle (1998, s.20) beden artık, yerleşik bir oluşu ifade etmez. Daha evvel ifade edildiği gibi beden, dijitalleşmeyle son derece akışkan bir yapıya bürünmüştür. Bu minvalde akışkan beden, mekânı birkaç saniye içinde ekran üzerinden fetheder. Dijitalleşmenin getirdiği olanaklarla birey son derece esnektir (Medin, 2018, s.146).

Zamansızlık, zamana zincirlenmiş yaratıkların ağıtlarının hala duyulabildiği, zamanın boyunduruğu altındaki limanlarla çevrili bir okyanusta seyretmektedir. Akışlar uzamı, olayların sıralamasını bozup, onları eşzamanlı hale getirip, ebedi zamansallığı toplumda hâkim kılarak zamanı çözer (Castells, 2008, ss.615-616). Adeta Castells'in (1996) zamansız zaman kavramı gibi, Urry yeni teknolojilerin tahmin edilemez değişiklik ve kuantum eşzamanlılığı ile karakterize ettiği yeni tür zamanları oluşturduğunu savunur (Urry 2000, s.126). Castells, çoğu insan için, ağ akışlarının ve (doğrusal) saatin dışında hüküm süren (sabit) yerlerin alanı her zamanki gibi baskındır, ancak yeni alan ve zaman modları, kültürel ve yapısal olarak belirleyici gelişim mantıklarını belirler (Castells 1996, s.476). Her şeyden önce, hızlanma kaynaklı zamansallaşma ve zamansızlaşma diyalektiğine dayanan, iki temel koşula yol açan sosyal olarak baskın zaman deneyiminin dönüşümüdür (Rosa, 2013, s.294). Zamansız zamanın mantığını izleyen geç modern zaman zamansallaşması, yalnızca yaşam seyrinin zamansal yıkımı ile değil, aynı zamanda günlük yaşamın sergilenmesiyle de ortaya çıkar. (Rosa, 2013, s.234).

'Ağ toplumu' 'ağ zamanı' içeren her yerde bulunan bir bilgi ağı üzerine (Hassan ve Purser, 2007) hüküm sürmektedir. Manuel Castells, günümüz sosyo-ekonomik yapısına ağ toplumu adını vermiştir. Ve makineler, özellikle bilgisayarla çalışan makineler, verimlilik, hız ve esneklik açısından mükemmeldir. Sonuç hızı önem veren yeni ve güçlü bir sistem mantığıdır (Lash, 2002). Castells için ağlar toplumu tanımlamaya başlar ve daha çok 'yaşamın dokusunu' oluşturur (1996, s.53'ten akt. Hassan, 2009, s.27). Castells'in "mekânın bastırılması ve zamanın yok edilmesine yönelik" yeni bir sosyal örgütlenme biçimi olarak gördüğü yeni bir üretim ve tüketim biçimini temsil eder (1996, s.471). Başka bir deyişle, saf hızla yöneliktir. Bu kapalı ve kolonize bölge, bu imparatorluk, kendi zamansal biçimini, teknolojik öncülü olan saatin zamanından niteliksel olarak farklı bir zaman biçimi olan bir 'ağ zamanı' oluşturur (Hassan, 2009, s.67).

Castells için de bir tür 'zaman-dışı', yani ağ toplumu kültür ve toplumu daha fazla kapladığı için, doğrusal, ölçülebilir, öngörülebilir zaman paramparça olur. (1996, s.433) Aslında "Ağın içinde veya dışında zamansal bir ortamda yaşayan zamansal varlıklarız" denilebilir (Hassan, 2009, ss.89-90). Ağ toplumunda toplumsal pratikler, akışlar uzamı denilen yeni bir zamansal biçime dayanmaktadır. Elektronik bağlantıların ürettiği akışlar uzamı, zamansız zamanı tetiklemektedir. Mekân, zamana dayanmaktadır. Dolayısıyla

zamansız zaman, toplumları adeta yapıbozuma uğratmaktadır (Castells, 2013, ss.568-613). Bir tür “zamansız zaman” (Ylijoki ve Mantyla”, 2003) yaşanır ve zamanın geçişi ve çalışmadan başka her şey unutulur. Siber uzam, zamansızlıkla temsil edilmektedir. Siber uzam, yaşanan zaman ile toplumsal zaman arasındaki ilişkileri giderek birbirinden ayırmaktadır. Toplumsallık, biyolojik ritimlerinden gittikçe uzaklaşmaktadır (Timisi, 2005, ss.94-95). Zamansal/mekânsal mesafeler teknoloji vasıtasıyla sıfırlanmaktadır. Siber uzamda bedenlerin önemi yoktur, ama bedenlerin hayatında siber uzam, vazgeçilmez öneme sahiptir (Bauman, 2005, ss.23-26).

Küreselleşmeyle yayılan “teknoloji insanları birbirine bağlamak ve etrafındaki dünyayı etkilemek için giderek daha fazla yol ürettikçe teknolojik olarak tanınan aktiviteler günlük hayata” dönüşmüştür (Chayko, 2018, s.4). Bundan böyle gündelik hayatın dijitalleştiği bir çağda yaşanmaktadır ve bu yadsınamaz toplumsal bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Dijitalleşen gündelik yaşam işleyişi günün-gecenin ve saatin belirleyici niteliklerini gereksiz kılmıştır. Ağ toplumunda geleneksel saatli zaman kavrayışının siber-uzam kapsamında kalktığı rahatlıkla söylenebilir. Gündelik işlerinde zaman bağlı olan insan için artık zamansal sınırların da bir önemi kalmamıştır, 7/24 online bağlantıyı mümkün kılan enformasyon teknolojileri, insanı saatten, saati doğadan bağımsızlaştırabilmektedir (Castells, 2013, s.577). Ritmini ve düzenleyiciliğini kaybeden zaman, gündelik yaşamı da ritimsiz ve düzensiz kılmıştır. Bu dağınık yapıda zaman anlam kaybına uğramış, içi boşalmıştır, insan ise kayıp zamanın içinde şimdiye hapsolmuştur (Çiftçi ve Karakaş, 2019, ss.25-26). Teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak günlük yaşantıda yer alan birçok cihaz ya da makineler zaman kavramının sınırlarının yokolmasına neden olmaktadır. Tıpkı iklimler gibi mevsimler arasındaki zamansal farkı kapatmaya çalışan cihazlar, elektrik kullanımıyla başlayan ve gece ile gündüz arasındaki ayrımı ortadan kaldıran ışıklandırma teknolojisi ya da yine gece gündüz ayırımına varmadan izlenen televizyon programları (Karmaz, 2018, s.83) gibi örnekler sayılabilir. John Urry, söz konusu bağlamda, küresel enformasyon akışının anlık ve eşzamanlı bağlantısallığının, neden ile sonucun zamansal ayrımı ile karakterize olan saat zamanının ardışıklığı varsayan çizgisel mantığını geçersizleştirdiğini öne sürmektedir (Urry, 2000, s.123).

Sonuç

İnsanlar uzay, zaman ve nesnelere ve dolayısıyla kendileri ve dünya ile ilişkilerinde sürekli bir dönüşüm geçirmektedir. Modern zaman deneyimini karakterize eden hızlanma ve rijitlik kavramlarında, zamansız hareket ve atalet ilkeleri kendilerini dinamikleşmiş gibi görmektedir. Sosyal hızlanma yeni zaman ve mekân deneyimlerin[i], yeni sosyal etkileşim örüntülerini ve yeni bir öznellik türünü üretir ve bu nedenle insanoğlunun dünyada bulunuşunu ya da konumlanışını – ve dünyada hareket etme ve kendilerini yönlendirme şekillerini dönüştürür (Rosa, 2022a, s.52). Hız ilk defa atın evcilleşmesiyle ivme kazanmıştır. Hızlanma birim zaman başına miktar artışı olarak tanımlanmıştır. Sanayileşme ile birlikte başlayan ve endüstrileşmenin getirdiği yeni toplum biçimi insanların hayatına önce

mekanik saatin zamanını daha sonra da bilgisayarın ağ zamanını getirmiştir. Bu zamansallıkların amacı toplum yaşamını düzenlemek ve üretimi artırmaktır. Zamanı kaybetmenin en son istenecek bir durum olduğu günümüzün yaşayışında zamanın hızlanma ihtimali olmadığına göre yapılması gereken iş ve işleyişleri hızlandırmaktır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlara zaman yetersiz gelmeye başlamıştır. Üretim, ulaşım ve iletişimin her geçen gün hızlanması insanlara yapabilecekleri iş ve işlemler için çok fazla seçenek sunmaktadır. İnsanlar bu seçeneklerden en fazlasını yapmak adına yaşamlarını hızlandırmak için çeşitli arayışlara girmişlerdir. Bilgisayarların insan yaşantısının merkezine oturmasıyla birlikte yeni toplumsal kurallar ve düzenlemeler sanal ağlar üzerinden uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamaları kullanma şansı bulan özellikle genç kuşaklar işlerini daha hızlı ve kolay bir şekilde görmeye başlamıştır. Artık sadece iş yapma şekli değil toplumsal yaşayış da yeni sanal ortamlara taşınarak insanların internete bağlı ağlarda geçirdiği zaman her geçen gün artmaktadır. Castells'in de ifade ettiği gibi kapalı bir ağ toplumu oluşmuştur. Bu topluma üyeleri dışında kimsenin dahil olması mümkün değildir. Ağ toplumu da mekanik saatin zamanından farklı olarak ağ zamanını oluşturmuştur. Bu zaman saatin zamanından kopuk kendi zaman ve mekanını yaratarak zamansız bir zamanda geçmiş ve şimdiki zamanı birleştirerek o anda zamansız bir zaman oluşturmuştur. Bunun anlaşılması adına insanların internette geçirdikleri zaman devamlı artış göstermektedir. Dünyanın döngüsel olarak yirmi dört saatlik ritminden insanları koparan ağ zamanı yapay olarak sanal alemde yeni dünyalar oluşturmuştur. Eşzamanlı olarak dünyanın farklı yerlerinde insanlar ağ zamanında buluşarak haberleşmektedir. Saat zamanı bu noktada önemini kaybetmiştir. Gündelik yaşamda özel hayatın yanında iş hayatında da ağ zamanı McLuhan'ın küresel köyüne dönen dünyada yerini almış ve saat zamanının alanını daraltarak çoklu zamanın (ikiz zaman) egemen olduğu yeni bir zamansal alan yaratmıştır. Sonuçta gelinek noktada toplumsal işleyiş düzeni ve bireylerin gündelik yaşamı saat zamanı ile ağ zamanının bir arada bulunduğu çoklu zamanın (ikiz zamanın) egemen olduğu temporal koşullarla yüzleşmektedir. Toplumsal değişim ve bireylerin yaşam hızı ve temposu yeni zamansal anlayışa göre ayarlanmak durumundadır. Ağ zamanı, her geçen gün, mekanik saat zamanının kurallarını ve zamansallığını bozarak, insanları zamansız zaman algısı yaratan bir başka zamana doğru götürmektedir.

Sosyal hızlanma ve zamanla ilgili yapılacak bundan sonraki çalışmalarda dijital kuşaklararası farkları ortadan kaldırmaya yönelik, gençlerin sanal ortamlarda zamanlarını daha verimli bir şekilde geçirmesi için bilinçlendirilmesi ve mahremiyetlerine dikkat etme konusunda çalışmalar yapılabilir. Yaşlı insanların cep telefonu ve bilgisayarı daha aktif kullanıp gündelik yaşamın hızına ayak uydurması genç kuşaklarla aynı lisanı konuşması için çalışmalar yapılabilir. Sosyal hızlanmanın insanlar üzerinde oluşturduğu baskı ve stres halinin engellenmesine yönelik çalışma yapılabilir.

Extended Abstract

With the impact of social acceleration due to technological advancement, people's pace of life has significantly increased today. As a result of the acceleration of social change, we now live in a time where multiple temporalities (twin times) dominate alongside the speeding up of time, in addition to the presence of the mechanical clock in everyday life. The aim of this study is to examine, within the context of Hartmut Rosa's theory of social acceleration, the increase in the pace of life, which has occurred in parallel with the acceleration of societal changes, following the invention of the steam engine and the subsequent industrial revolution, as well as the development of technology, increased production, and digitalization. Alongside digitalization, it will be highlighted how network time has intervened in the domain of mechanical clock time and expanded its own realm.

In his book "Social Acceleration: A New Theory of Modernity," German sociologist and philosopher Hartmut Rosa aims to outline the main features of a systematic theory of social acceleration. The three fundamental types of acceleration in modern society identified by Rosa, namely technological acceleration, the acceleration of social change, and the increase in the pace of life, are inherently interconnected. Rosa refers to this interconnectedness as the "circle of acceleration." Additionally, when an external driver or motors injects more energy into the circle of acceleration, the result is a self-perpetuating spiral of acceleration, in which the forms of acceleration interact internally. Processes of acceleration are accompanied by tendencies of hesitation, delay, and deceleration, necessitating that these changes in temporal structures be interpreted as complex manifestations of mutual interrelation. These five categories of deceleration or inertia, such as natural limits for speed, islands of deceleration, dysfunctional side effects, slowing down as a strategy for acceleration, and structural and cultural inertia, must be interpreted as complex manifestations of mutual interrelation.

The book "High-Speed Society: Social Acceleration, Power, and Modernity," edited by Hartmut Rosa and William E. Scheuerman, provides a comprehensive examination of the acceleration processes in politics, economy, culture, and society in general. It focuses on how the high-speed contours of vital forms of social activity shape many aspects of human existence and proposes possible answers. Moreover, we will examine the ideas advocated in the work "Empires of Speed: Time and the Acceleration of Politics and Society" written by Robert Hassan in 2009, which deals with the intersections of media technologies, politics, and the social theory of time. The book discusses how two temporal empires, the 'network society' and 'network time,' reign over the inhabitants of our modern and now postmodern economies and societies on an omnipresent information network. It is concerned with the nature, role, and function of liberal democratic politics within the context of a high-speed networked society.

People undergo a constant transformation in their relationships with space, time and objects, and thus with themselves and the world. In the concepts of acceleration and rigidity that characterize the modern experience of time, the principles of timeless motion and inertia appear to have become dynamic. Social acceleration produces new experiences of time and space, new patterns of social interaction, and a new kind of subjectivity, and thus transforms the way human beings are in the world – and the ways they move and orient themselves in the World (Rosa, 2022a, s.52). Speed gained momentum with the domestication of the horse for the first time. Acceleration can be defined as the increase in quantity per unit time. The three dimensions of social acceleration are technical acceleration, acceleration of social change, and increased pace of life. Technical acceleration refers to the increase in transportation, communication and production processes. The acceleration of social change relates to the tempo of change in practices and action orientations, on the one hand, and in relational structures and relationship models, on the other. It is an increase in the tempo of life, understood as an increase in parts of action or experience per unit time.

Rosa's suggestion is that three fundamental dimensions of social acceleration, often inseparable in the contemporary discourse of acceleration, can be distinguished in an illuminating way, both analytically and empirically. First, the phenomenon of technical acceleration, that is, deliberate acceleration of goal-directed processes, is examined. From this perspective, the acceleration history of modernity essentially represents a history of progressive acceleration of transportation, communications, and production. Travel times are significantly reduced, communications work faster than ever before, and the time required to produce complex commodities is constantly decreasing.

The second dimension is that social transformation itself undergoes acceleration, meaning that social structures and basic patterns of social activity are now changing at a faster rate. Acceleration here is primarily the accelerated change of fashion, lifestyles, work, family structures, political and religious affiliations, etc. He reflects on the current concept of contraction offered for the description and experimental functioning of this form of acceleration.

Finally, the third form of social acceleration, the increased pace of life, is a response to the scarcity of time resources. The tempo of daily life undergoes rapid-fire changes, as it is evacuated by the increasingly rapid character of many familiar forms of both social and individual activity. Therefore, its clock is expressed, on the one hand, in the experience of stress and lack of time, and on the other hand, it can be defined as an increase in the parts of action and / or experience per unit. This aspect of temporal acceleration is most closely linked to the experience of engagement.

Analytically, five categories of deceleration or inertia can be distinguished here, cut along three defined dimensions of acceleration. These are natural limits to speed, islands of declaration, slowing down as a dysfunctional side effect, slowing down as an acceleration strategy, and structural and cultural invariance.

1. First, there will always be natural geophysical, biological and anthropological speed limits, that is, at the expense of a large qualitative transformation of the process, which either cannot be manipulated at all or will only be accelerated.

2. Then there are islands of regional, cultural and structural deceleration, that is, areas that are in principle open to modernization and therefore acceleration processes, but have not been caught up in them so far. Thus, they appear to be places where time stands still.

3. Moreover, in many areas of action, blockages and slowdowns repeatedly occur as undesirable side effects of acceleration, which can lead to dysfunctional and to some extent pathological consequences. The most well-known example of this is traffic congestion, but economic recessions and forms of depressive illness can also be considered under this heading.

4. These are processes and institutions of partial and temporal slowing down that are phenomena of deliberate slowing down. These include strategies for slowing down, meditation, yoga techniques, retreats in monasteries or courses to cope with the fast-paced life. Additionally, consciously slowing down certain learning processes helps to learn more in less time, and intentional breaks for rest also create creativity and acceleration-deceleration strategies.

5. Finally, as the fifth category of slowing forces, cultural and structural events that create a tendency towards harshness should be highlighted.

Rather than appearing as a self-standing principle, this tendency appears to be the paradoxical side of social acceleration.

As a result, at this point, society and individuals have had to face temporal conditions where clock time and network time coexist, where multiple time (twin time) dominates, and to adjust social acceleration and people's pace and pace of life according to the new understanding of time. Network time flows day by day, disrupting the rules and temporality of mechanical clock time, towards a time that creates a timeless perception of time.

People undergo a constant transformation in their relationships with space, time and objects, and thus with themselves and the world. In the concepts of acceleration and rigidity that characterize the modern experience of time, the principles of timeless motion and inertia appear to have become dynamic. Social acceleration produces new experiences of time and space[i], new patterns of social interaction, and a new type of subjectivity, and therefore transforms the way human beings are or are located in the world – and the ways they move and orient themselves in the world (Rosa, 2022a, p. 52). Speed gained momentum with the domestication of the horse for the first time. Acceleration is defined as the increase in quantity per unit time. The new form of society that started with industrialization and brought about by industrialization first brought the time of the mechanical clock and then the network time of the computer into people's lives. The purpose of these temporalities is to organize social life and increase production. In today's life, where wasting time is the last thing we want, and since there is no possibility of time accelerating, what needs to be done is to speed up the work and operations. With the development of technology, people began to feel insufficient time. The acceleration of production, transportation and communication every day offers people many options for the work and transactions they can do. People have sought various ways to speed up their lives in order to make the most of these options. As computers became central to human life, new social rules and regulations began to be implemented through virtual networks. Especially young generations who have the chance to use these applications have started to do their jobs faster and easier. Now, not only the way of doing business but also social life has moved to new virtual environments, and the time people spend on internet-connected networks is increasing day by day. As Castells stated, a closed network society has formed. It is not possible for anyone other than its members to be included in this society. The network society has also created network time, unlike the time of the mechanical clock. This time created its own time and space, disconnected from the time of the clock, and created a timeless time at that moment by combining the past and present in a timeless time. To understand this, the time people spend on the internet is constantly increasing. Network time, which disconnects people from the cyclical twenty-four-hour rhythm of the world, has artificially created new worlds in the virtual world. Simultaneously, people in different parts of the world meet and communicate in network time. Clock time has lost its importance at this point. In daily life, in business life as well as in private life, network time has taken its place in the world that has turned into McLuhan's global village, and by narrowing the space of clock time, it has created a new temporal space dominated by multiple time (twin time). As a result, at this point, the social functioning order and the daily life of individuals face temporal conditions dominated by multiple time (twin time) where clock time and network time coexist. Social change and individuals' life speed and pace must be adjusted according to the new temporal understanding. Network time, day by day, disrupts the rules and temporality of mechanical clock time, taking people towards another time that creates a timeless perception of time.

In future studies on social acceleration and time, studies can be carried out to eliminate digital intergenerational differences, to raise the awareness of young people so that they can spend their time more efficiently in virtual environments, and to pay attention to their privacy. Efforts can be made to ensure that older people use mobile phones and computers more actively, keep up with the pace of daily life, and speak the same language as younger generations. Studies can be carried out to prevent the pressure and stress that social acceleration creates on people.

Kaynakça | References

- Al, E. (2022). İletişim Araçlarında Hızlanma Olgusu: Telgraf ve Twitter'in Dromolojik Çözümlemesi. *İlmi Etüdler Derneği, İnsan & Toplum*, 2022; 12(3): ss.193-219.
- Ayvazoğlu, B (2001). Ahmet Hâşim'i Unutmak Mümkün mü?. *Dergâh*, C.11, S.132, ss.12-14.
- Bauman, Z. (1998). *Globalization: The Human Consequences*. Polity Press.
- Bauman, Z. (2005). *Küreselleşme*. (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı.
- Benthaus-Apel, F. (1995). *Zwischen Zeitbindung und Zeitautonomie. Eine empirische Analyse der Zeitverwendung und Zeitstruktur der Werktags- und Wochenendfreizeit*. Deutscher Universitäts-Verlag.
- Berman, M. (1988). *All That Is Solid Melts Into Air: The Experience of Modernity*. Penguin.
- Baudrillard, J. (1994). *The Illusion of the End*. Polity.
- Breuer, S. (1988). Der Nihilismus der Geschwindigkeit. Zum Werk Paul Virilios. *Leviathan* 16: 309-3.
- Castells, M. (1996). *The Information Age: Economy, Society and Culture, The Rise of the Network Society*. Blackwell.
- Castells, M. (2008). Ağ toplumunun yükselişi. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). Ağ Toplumunun Yükselişi-Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür (E. Kılıç, Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qui, J. ve Sey, A. (2007) Mobile Communication and Society. A Global Perspective. MIT Press, 97(4), pp. 819-820 Volume 97, 2007 - Issue 4.
- Ceyhan Çoştu, F. (2015). Zaman Üzerine Bir Sınıflama Denemesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 8, Sayı 2, Aralık 2015, ss.647-674.
- Chayko, M. (2018). *Süper Bağlantılı İnternet, Dijital Medya&Tekno-Sosyal Hayat*. (B. Bayındır, D. Yengin, & T. Bayrak, Çev.), Der Yayınları.
- Conrad, P. (1999). *Modern Times and Modern Places: How Life and Art Were Transformed in a Century of Revolution, Innovation, and Radical Change*. Knopf.
- Çalıcı, S. (2020). Özgür Zaman Karl Marx'ın Sermaye Analizinde Toplumsal Zamanın Örgütlenmesi ve Zamansal Özgürleşmenin İmkânları (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, A. ve Karakaş, Y. (2019). Dijitalleşen Zamanın İzdüşümünde: Kimliğin, Bedenin ve İletişimin Dönüşümü. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology* 2019 Bahar/Spring – Cilt/Vol: 10 - Sayı/Num: 37.
- Durkheim, E. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*. Free Press.
- Eriksen, T.H. (2001). *Tyranny of the Moment. Fast and Slow Time in the Information Age*. Pluto Press.
- Fukuyama, A. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press.
- Gane, N. (2006): Speed up or Slow down? Social Theory in the Information Age. *Information*,

- Communication & Society*, 9(1): ss.20-38
- Garhammer, M. (1999). *Wie Europäer ihre Zeit nutzen. Zeitstrukturen und Zeitkulturen im Zeichen der Globalisierung*. Sigma.
- Geißler, K. (1999). *Vom Tempo der Welt. Am Ende der Uhrzeit*. Herder.
- Guy, J-S. (2002). The Acceleration of Time from Luhmann's Theoretical Perspective. Montreal. Manuscript read at Session 3, "Temporal Structures and the Concept of Acceleration," of Research Group 35 at the Fifteenth World Congress of Sociology in Brisbane, July 7-13, 2002.
- Güven, E. (2021). Manuel Castells'in Ağ Toplumu Kavramı ve Ötekiler: Yeni Toplumsal Hareketler ve Marjinal Yapılanmalar. *Global Media Journal TR Edition*, 12 (23) Güz 2021 Sayısı / Fall 2021 Issue.
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry Into the Origins of Cultural Change*. Blackwell.
- Hassan, R. (2003). The MIT Media Lab: techno dream factory or alienation as a way of life? *Media. Culture and Society* Vol. 25 Number 1 pp. 87-107.
- Hassan, R. (2009). *Empires of Speed. Time and the Acceleration of Politics and Society*. Leiden.
- Hassan, R. ve Purser, R. (2007). *24/7: Ağ Toplumunda Zaman ve Zamansallık*. Stanford University Press.
- Heylighen, F. (2001). Technological Acceleration. <http://pespmc1.vub.ac.be/TECACCEL.html>.
- Jameson, (1994). *The Seeds of Time*. Colombia University Press.
- Karmaz, E. (2018). Sosyal Bir Olgu Olarak Zaman Kavramının Dönüşümü. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi. Journal of Social and Cultural Studies*.
- Kern, S. (2013). Zaman ve Uzam Kültürü (1880-1918). (A. Selman, Çev.). İletişim Yayınları.
- Kulak, A. (2022). Yabancılaşma ve Hızlanma: İyi Bir Yaşam Nedir ve Neden Bizde Bulunmamaktadır?. <https://oggitto.com/icerikler/yabancilasma-ve-hizlanma-iyi-bir-yasam-nedir-ve-neden-bizde-bulunmamaktadır/67790>. Erişim Tarihi: 25.09.2023.
- Kumar, K. (2004). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma*. (M. Küçük, Çev.) Dost.
- Kurmus, E., ve Topal, C. (2021). Günümüz Çalışma Rejiminde Uygunun İkircikli Konumu: Kavramsal Bir Tartışma. *Journal of Economy Culture and Society*, 64, ss.357-376. <https://doi.org/10.26650/JECS2020-815618>
- Lash, S. (2002). *Critique of Information*. Sage Publications.
- Lee, H. ve Liebenau, J. (2001). Time and the Internet. *Time and Society*, 9(1): ss.43-56.
- Levine, R. N. (2006). *A Geography of Time: On Tempo, Culture, and the Pace of Life*. Basic Books.
- Levine, R. (2013). *Zamanın Coğrafyası. Kültürlerin Zaman Algısı Üzerine*. (Ö. U. Hoşafçı, Çev.). Maya Kitap.
- Luhmann, N. (1980). Temporalisierung von Komplexität. Zur Semantik neuzeitlicher Zeitbegriffe. In *Gesellschaftsstruktur und Semantik. Studien zur Wissenssoziologie*

- der modernen Gesellschaft , 1:235–313. Frankfurt: Suhrkamp.
- Lübbe, H. (2009). The Contraction of the Present. Rosa and Scheuerman içinde (pp.159–79)
- Marx, K. (1976). Capital: A Critique of Political Economy. Trans Ben Fowkes. Penguin.
- Marx, K. (2004). Ekonomi Yazılar. (A. Fethi, Çev.). Hil Yayınları.
- Masson, M. E. J. ve MacLeod, C. M. (1997). Episodic enhancement of processing fluency. D. L. Medin (Ed.), *The psychology of learning and motivation* içinde (Vol. 37, pp.155–211). Academic Press.
- Medin, B. (2018). Dijital Kültür, Dijital Yerliler ve Günümüzdeki Yeni Film Seyir Deneyimleri. *Erciyes İletişim Dergisi* Cilt (Volume): 5, Sayı (Number): 3, (ss. 142-158).
- Mermutlu, A. (2018). Hız Semptomları: Geç-Modern Zaman Rejiminde Belirsizlik, Dolaylılık, Eşzamansızlık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 1, Sayfa: 245-260, Ocak – 2018.
- Mumford, L. (1996). Makina Efsanesi. İnsan Yayınları.
- Nassehi, A. (1993). Die Zeit der Gesellschaft. Auf dem Weg zu einer soziologischen Theorie der Zeit . Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Nerse, S. (2021). Esnek Çalışma Modelinde Sosyal Hızlanma Beklentisi: Nitel Ampirik Bir Testin Sunumu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* Yıl: 25 Sayı 2 – Ağustos 2021.
- Radkau, J. (1998). *Das Zeitalter der Nervosität. Deutschland zwischen Bismarck und Hitler*. Propyläen.
- Reheis, F. (1998). *Die Kreativität der Langsamkeit. Neuer Wohlstand durch Entschleunigung*. Primus.
- Robinson, J. ve Geoffrey G. (1999). *Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time*. Pennsylvania State University Press.
- Rosa, H. (2013). *Social Acceleration. A New Theory of Modernity*. (J. Trejo-Mathys, Çev.). Columbia University Press.
- Rosa, H. (2021). *Résonance. Une sociologie de la relation au monde* (S. Zilberfarb, Çev.). Paris: Editions La Découverte.
- Rosa, H. (2022a). *Yabancılaşma ve Hızlanma: Geç Modern Zamansallığına Dair Bir Eleştirel Teoriye Doğru*. (B. Konuk, Çev.). Albaraka Yayınları.
- Rosa, H. (2022b). *Dünyanın Kontrol Edilemezliği*. (M. Kaya, Çev.). Albaraka Yayınları.
- Rosa, H. ve Scheuerman, W. E., (2009). *High Speed Society. Social Acceleration, Power, and Modernity*. The Pennsylvania State University Press University Park.
- Savaşçın, Z. (2023). Hartmut Rosa'nın Düşüncesinde Rezonans, Yabancılaşma, Yurttaşlık. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), ss.119-135.
- Scheuerman, W. E. (2003). Speed, States, and Social Theory: A Response to Hartmut Rosa. *Constellations: An International Journal of Critical and Democratic Theory* 10, no. 1: 42–48.
- Scheuerman, W. E. (2004). *Liberal Democracy and the Social Acceleration of Time*. Johns Hopkins University Press.
- Simmel, G. (2004). *The Philosophy of Money*. Ed. and trans. Tom Bottomore and David

- Frisby. Routledge.
- Taylor, C. (2007). *A Secular Age*. Cambridge, Massachusetts ve Londra, İngiltere: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Timisi, N. (2005). Sanallığın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi. M. Binark ve B. Kılıçbay (Ed.), *İnternet, Toplum, Kültür içinde* (ss.89-105). Ankara: Epos Yayınları.
- Tuçan, N.H. (2017). Ağ Anlatının Yükselişi: Son Dönem Hollywood ve Türk Sinemasında Farklı Anlatı Biçimleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. Cilt: 5, Sayı: 2, Eylül 2017.
- Urry, J. (2000). *Sociology Beyond Societies. Mobilities for the Twenty-First Century*. London: Routledge.
- Virilio, P. (1997). *Open Sky*. Londra/New York: Verso.
- Virilio, P. (1999). *Polar Inertia*. London: Sage.
- Virilio, P. (2006). *Speed and Politics*. Trans. Marc Polizzoti. Los Angeles: Semiotext(e).
- Wajcman, J. (2008). *Life In The Fast Lane? Towards A Sociology Of Technology And Time*. *The British Journal of Sociology* 2008 Volume 59 Issue 1.
- Weber, M. (1930). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Londra: Unwin.
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Ed. Guenther Roth and Claus Wittich. Berkeley: University of California Press.
- Yazgan, Ç. Ü. ve Yıldırım, A.F. (2020). Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylaklık Davranışları. *T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Dergisi*. Aralık 2020 • 8(Özel Sayı) • ss.5-23.
- Ylijoki, O.H. ve Mäntylä, H. (2003). *Conflicting Time Perspectives in Academic Work*. Sage Journals. Volume 12, Issue 1.